

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ- ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα.

Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής»

Επίβλεψη :

Αριστείδης Σαπουνάκης

Αναπληρωτής Καθηγητής

Εκπόνηση:

Αχμέτογλου Ισήκ

ΒΟΛΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2015

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει - καταγράψει τις ιδιαιτερότητες της κοινωνίας των Ρομά και τη σχέση της εθνοπολιτισμικής/ κοινωνικής τους κατάστασης με την πολεοδομική και αρχιτεκτονική οργάνωση των οικισμών τους, στον ελλαδικό χώρο. Ειδικότερα, βασικός στόχος της εργασίας είναι η δημιουργία αποδεκτών συνθηκών διαβίωσης για τους Ρομά με σκοπό να έχουν μια ασφαλή και λειτουργική ένταξη στον αστικό και κοινωνικό ιστό. Από άποψη μεθοδολογίας, η παρούσα εργασία κάνει μία ανασκόπηση της ιστορίας των Ρομά στο Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο, εν συνεχεία εξετάζει την κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα (δηλαδή τις συνθήκες διαβίωσης τους στους τομείς της στέγασης, απασχόλησης, περίθαλψης και εκπαίδευσης) λαμβάνοντας υπόψη δευτερογενή στοιχεία και περιγραφές και καταλήγει με ένα παράδειγμα μελέτης στον οικισμό του Ηφαίστου του Δήμου Κομοτηνής. Στην περιοχή μελέτης του Ηφαίστου μέσα από επιτόπια έρευνα και συλλογή υλικού για την πολεοδομική και αρχιτεκτονική μορφή του οικισμού (συνεντεύξεις, φωτογραφικό υλικό, σχέδια, χάρτες, νομοθεσία) ελέγχεται εάν επαληθεύονται τα γενικά στοιχεία, γίνονται προτάσεις για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής μελέτης και τέλος βγαίνουν κάποια γενικά συμπεράσματα.

Λέξεις – κλειδιά : Ρομά , οικισμοί, Πολεοδομική οργάνωση, βελτίωση συνθηκών διαβίωσης

ABSTRACT

The purpose of this work is to research-register the facilities of the Roma societies and the relation of ethnocultura/social situations related with urban planning and architectural design of their settlements in Greece. Specifically, the main objective of this work is to create acceptable living conditions for Roma in order to have a safe a functional into the urban and social fabric. In terms of methodology, this paper wakes a review of the history of the Roma in the European and National level then examines, the situation of Roma in Greece (for example their living conditions in the areas of housing, employment, healthcare and education) whereas secondary data and descriptions concludes with a case study in the settlement of Ifestos in Komotini. The study area in Ifestos through field research and collecting material urban and architectural form of settlement (interviews, photos, plans, maps, legislation) check that the general data are verified, made suggestions for improving the quality of life of local residents study area and finally we have some general conclusions

Keys – words : Roma, settlements, Urban Planning, improving living conditions

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής» αποτελεί την ολοκλήρωση των σπουδών μου στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής του κ. Αριστείδη Σαπουνάκη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και την πολύτιμη καθοδήγηση του καθ'όλη την διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας . Πολλές ευχαριστίες οφείλω στον κ. Καραχάλη του και κ. Τάνια Βεζυριαννίδου πρώην καθηγήτρια μου για το υλικό και τις συμβουλές που μου παρείχαν.

Δεν μπορώ να παραλείψω να ευχαριστήσω την φίλη και την συμφοιτήτρια μου, Αθανασία Θεοδοροπούλου, που με βοήθησε στην ολοκλήρωση της εκπόνησης της παρούσας εργασίας με τη συνεχή ενθάρρυνση της, καθώς και για τις υπέροχες στιγμές που περάσαμε μαζί τα πέντε φοιτητικά χρόνια των σπουδών μας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βαθέως καρδιάς τους γονείς μου Μεχμέτ , Μπελγίν και τον αδερφό μου Βεφά για την ισχυρή υποστήριξη τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΟΜΑ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΟΙ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	14
2.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	14
2.2 Δημογραφικά στοιχεία των Ρομά στην Ευρώπη	15
2.2.1 Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού	16
2.2.2 Συνθήκες Διαβίωσης	18
2.2.3 Μορφωτικό Επίπεδο	20
2.2.4 Οικονομικά Στοιχεία	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	24
3.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	24
3.2 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ	29
3.2.1 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ	39
4.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ.....	39
4.1.1 Εκπαίδευση	41
4.1.2 Απασχόληση.....	41
4.1.3. Υγεία	42
4.2 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	45
5.1 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΡΟΜΑ.....	45

5.2 ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ 2020...	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ	52
6.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	52
6.2 ΒΑΣΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	54
6.2.1 Απασχόληση.....	55
6.2.2. Εκπαίδευση	55
6.3 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ.....	56
6.3.1 Χρήσεις γης οικισμού	60
6.3.2. Οδικό δίκτυο	61
6.3.3. Κατοικία	62
6.3.4 Πρόγραμμα SURE	66
6.3.5 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	72
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	77
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	80
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ.....	86
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	
Πίνακας 3.1: Κοινότητες ανά περιφέρεια και το δείγμα των νοικοκυριών	27
Πίνακας 6.1: Πληθυσμιακή εξέλιξη του οικισμού Ηφαίστου, 1961-2011	53
Πίνακας 6.2 : Οι τομείς των Όρων Δόμησης στον οικισμό Ηφαίστου.....	56
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
Διάγραμμα 2.1 :Πυραμίδα των Ρομά στην Ευρώπη κατά μεγάλες κατηγορίες Ηλικιών , 2009	17

Διάγραμμα 2.2: Πυραμίδα των Ρομά της ΕΕ κατά μεγάλες κατηγορίες Ηλικιών , 2008	18
Διάγραμμα 2.3: Ποσοστά των Συνθηκών Διαβίωσης των Ρομά και του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες,2009.....	19
Διάγραμμα 2.4: Ποσοστό του πληθυσμού άνω των 15 με δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά ηλικιακή ομάδα, 2008.	20
Διάγραμμα 2.5: Μερίδα του εργατικού δυναμικού το οποίο έχει λάβει τουλάχιστον κάποια κατάρτιση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή ανώτερου βαθμού	21
Διάγραμμα 2.6: Η απασχόληση των Ρομά και του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου ...	22
Διάγραμμα 2.7: Σχετικό καθαρό μηνιαίο εισόδημα εργασίας	23
Διάγραμμα 3.1 : Πυραμίδα των Ρομά στην Ελλάδα κατά μεγάλες κατηγορίες Ηλικιών , 2008.....	29
Διάγραμμα 6.1 : Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού.....	54
Διάγραμμα 6.2 : Είδος κατοικίας.....	63
Διάγραμμα 6.3 :Κατάσταση κατοικίας.....	63
Διάγραμμα 6.4: Υλικά κατασκευής κατοικίας	64
Διάγραμμα 6.5 : Προβλήματα κατοικίας	65
Διάγραμμα 6.6: Προβλήματα περιοχής	65

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1.1: Χάρτης που απεικονίζει την προέλευση των Ρομά στην Ευρώπη	14
Χάρτης 2.1: Πληθυσμιακή κατανομή Ρομά στην Ευρώπη	16
Χάρτης 3.1: Οικιστικές περιοχές ανά Περιφέρεια.....	28
Χάρτης 6.1: Περιοχή μελέτης Οικισμού Ηφαίστου	52
Χάρτης 6.2: Περιοχή μελέτης του προγράμματος του SURE επί του ΓΠΣ Κομοτηνής.....	67

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1.1 : Οι Ρομά μεταφέρονται σε μορφή καραβανιών από την Ασία στην Ευρώπη, 15 ^ο και 16 ^ο αι.....	12
---	----

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ – ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ:	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΣΕ:	Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι
ΕΤΠΑ:	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΚΥΑ:	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Ν:	Νόμος
ΠΔ:	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΜ:	Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων
ΣΔ:	Συντελεστής Δόμησης
ΤΟΥ :	Τοπική Ομάδα Υποστήριξης
ΤΣΔ :	Τοπικού Σχεδίου Δράσης
ΦΕΚ:	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να καταγράψει αλλά και να εξετάσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνίας των Ρομά καθώς και το διαφορετικό τρόπο οργάνωσης των οικισμών τους σε σχέση με το ευρύτερο κοινό σύνολο.

Ειδικότερα, η εργασία παρουσιάζει μια σειρά προτάσεων που αποσκοπούν στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης της κοινωνίας των Ρομά, στοχεύοντας κατά συνέπεια στην ομαλότερη ένταξη τους εντός του κοινωνικού συνόλου. Επίσης, κρίνεται απαραίτητο μέτρο για την καταπολέμηση του φαινομένου της περιθωριοποίησης τους η αύξηση της προσβασιμότητας στην αγορά εργασίας και η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας ιδιαίτερα για τους νέους Ρομά.

Από άποψη μεθοδολογίας, η εργασία αυτή αφού κάνει μία ανασκόπηση της ιστορίας των Ρομά στο Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο, θα εξετάσει καταρχήν την κατάσταση των Ρομά στην Ελλάδα (δηλαδή τις συνθήκες διαβίωσης τους στους τομείς της στέγασης, απασχόλησης, περίθαλψης και εκπαίδευσης) λαμβάνοντας υπόψη δευτερογενή στοιχεία και περιγραφές, και στη συνέχεια θα εστιάσει στην περιοχή του Ηφαίστου, σαν μελέτη περίπτωσης, όπου μέσα από επιτόπια έρευνα και τη συλλογή υλικού για την πολεοδομική και αρχιτεκτονική μορφή του οικισμού (συνεντεύξεις, φωτογραφικό υλικό, σχέδια, χάρτες, νομοθεσία) θα ελέγξει εάν επαληθεύονται τα γενικά στοιχεία.

Αναλυτικά η εργασία θα αναπτύξει τα κάτωθι κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η ανασκόπηση της ιστορίας των Ρομά σε Ευρωπαϊκό Εθνικό επίπεδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται η Ρομά στην Ευρώπη. Επιπλέον, αναλύονται οι συνθήκες διαβίωσης τους στον Ελλαδικό αλλά και στον Ευρωπαϊκό χώρο. Ειδικότερα καταγράφονται τα δημογραφικά, οικονομικά και μορφωτικά χαρακτηριστικά

Σο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά για την ιστορία των Ρομά στην Ελλάδα. Στη συνέχεια μελετούνται οι συνθήκες διαβίωσης (στέγασης, απασχόλησης, περίθαλψης και εκπαίδευσης) αλλά και της δυσκολίας τους να ενταχθούν κοινωνικά. Ακολούθως εξετάζονται οι λόγοι που οδηγούν σε αυτήν την απομόνωση, εξετάζονται τα προβλήματα που προκύπτουν από την μη ένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο και αναζητούνται οι αιτίες που οδήγησαν στον κοινωνικό αποκλεισμό των Ρομά. Συγκεκριμένα, σοβαρά προβλήματα αποτελούν η έλλειψη/μη επαρκής πρόσβαση σε δημόσια αγαθά, υποδομές και στην υγεία όπως είναι ο ηλεκτρισμός, η αποχέτευση και η θέρμανση αλλά και σε κοινωνικές υπηρεσίες όπως είναι η εκπαίδευση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται πολιτικές για την ενσωμάτωση των Ρομά. Ειδικότερα, αναφέρονται η Ευρωπαϊκή και Ελληνική Νομοθεσία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια στρατηγικών κατευθύνσεων σε Εθνικό και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για την ένταξη των Ρομά 2020.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ένα παράδειγμα μελέτης που περιλαμβάνει τα βασικά χαρακτηριστικά του οικισμού Ηφαίστου καθώς και στοιχεία για τον πληθυσμό, την απασχόληση και την εκπαίδευση των κατοίκων του, όπου μέσα από επιτόπια έρευνα και τη συλλογή υλικού για την πολεοδομική και αρχιτεκτονική μορφή του οικισμού (συνεντεύξεις, φωτογραφικό υλικό, σχέδια, χάρτες, νομοθεσία) εξετάζεται εάν επαληθεύονται τα γενικά στοιχεία. Επιπλέον, το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει προτάσεις για την καλύτερη βελτίωση του οικισμού. Τέλος, αναλύεται το πρόγραμμα SURE με στόχο τη βελτίωση των κατοίκων που αφορούν κυρίως στο κομμάτι των υποδομών και της κοινωνικής στήριξης.

Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο αναφέρονται τα συμπεράσματα τα οποία εξάγονται από την προηγηθείσα ανάλυση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΟΜΑ

Ο όρος «Ρομά», όπως χρησιμοποιείται στο παρόν κείμενο και από πλήθος διεθνών οργανώσεων και εκπροσώπους των ομάδων Ρομά στην Ευρώπη, καλύπτει διάφορες ομάδες (όπως, Ρομά, Σίντηδες, Καλέ, Τσιγγάνους, Αθίγγανους, Ρουντάρι, Ασκαλί, Αιγύπτιους, Γιένις, Ντομ και Λομ), ενώ περιλαμβάνει και μετακινούμενους πληθυσμούς (travellers), χωρίς να αρνείται τις ιδιαιτερότητες και την πολυμορφία του τρόπου ζωής και του καθεστώτος αυτών των ομάδων.

Ρομ/Τσιγγάνος: ορολογία

Τσιγγάνος: Όρος που αναφέρεται για να δηλώσει εθνοτικές ομάδες, οι οποίες σχηματίστηκαν από τη διασπορά ομάδων εμπόρων, νομάδων και άλλων από τα βάθη της Ινδίας, από το 10ο αιώνα και μετά, και την ανάμιξή τους με ευρωπαϊκές και άλλες ομάδες κατά τη διάρκεια της διασποράς τους.

Ρομ/Ρομά: Ευρύς όρος που χρησιμοποιείται με διάφορους τρόπους και αναφέρεται σε:

(α) Εθνοτικές ομάδες (π.χ. Kalderash, Lovari, κτλ.) που μιλούν «Vlach»,

«Xoraxane» ή «Rom» παραλλαγές της γλώσσας Ρομανί.

(β) Κάθε άτομο που αποκαλείται από τρίτους ως «Τσιγγάνος» στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και στην Τουρκία, καθώς και όσοι δεν κατάγονται από την Ανατολική Ευρώπη.

(γ) Τους Ρομά (Τσιγγάνους) με τη γενική έννοια του όρου (Χατζησαββίδης, 2008)

Η ιστορία των Ρομά (γνωστοί και ως τσιγγάνοι, κατσίβελοι, γύφτοι) αποτελεί ακόμη και σήμερα ένα ζητούμενο που έχει απασχολήσει επί πολλά χρόνια τους ιστοριογράφους και πολλούς ακαδημαϊκούς. Για την καταγωγή των Ρομά υπάρχουν πολλές θεωρίες. Οι γενικότερα αποδεκτές υποθέτουν ότι οι Ρομά προέρχονται από την Ινδία απ' όπου μετανάστευσαν γύρω στο 1000 μ.Χ.

Περνώντας από χώρες της Μ. Ανατολής μετακινήθηκαν στην Ευρώπη όπου εξαπλώθηκαν και αργότερα στην Αμερική. Κατά τη διάρκεια αυτών των μαζικών μεταναστεύσεων (οι λόγοι των οποίων αποτελούν μυστήριο στην ιστορία) μεγάλος αριθμός Ρομά μετακινήθηκε προς τον Νέο Κόσμο. Υπάρχουν θεωρίες που υποστηρίζουν ότι οι Ρομά προέρχονται από αιχμαλώτους των Αράβων κατά τη διάρκεια του πολέμου στη Β.Ινδία και κάποιοι άλλοι που θεωρούν πως στρατολογήθηκαν ως μισθοφόροι σε πολέμους εναντίον των Αράβων (Δατσερη Ε., Σκουλουη Χ., Τακιρτακογλου Ο. ,2010).

Ιδιαίτερη σημασία για τους Ρομά κατέχει η Αρμενία καθώς αποτελεί την πρώτη χώρα όπου μετεγκεταστάθηκε το κύριο ρεύμα μετανάστευσης τους. Ανάλογα με την χώρα που επιχείρησαν να εγκατασταθούν οι Ρομά, τους πρόσδιδαν και διαφορετική ονομασία. Για παράδειγμα, στην Αρμενία που αναφέρθηκε και νωρίτερα, τους προσδόθηκε η ονομασία «Gnchou», ενώ στην Ινδία ονομάστηκαν «Lampari». Οι ονομασίες τους όμως δεν σταμάτησαν σε αυτές τις δύο χώρες καθώς και στο Ιράν ονομάζονται «Kowli» ενώ ως «Nawar» προσφωνούνται από τους Εβραίους πολίτες. Όσον αφορά, την ονομασία τους από τον ευρύτερο Ευρωπαϊκό κόσμο, προέρχεται από την λέξη ελληνικής προέλευσης «Τσιγγάνου». Συγκεκριμένα, στην Ιταλία ονομάζονται «Zingari», ενώ η ονομασία τους στην χώρα της Τουρκίας είναι «Çingene» (Τσινγκενέ) (Κηπουρός, 2006).

Από τις παλαιότερες ονομασίες που τους αποδόθηκαν αποτελεί η ονομασία «Αθίγγανου», η οποία χρονολογείται γύρω στα μέσα του 15^{ου} αι. μ.Χ, στην Κωνσταντινούπολη και προέρχεται από το λέξη «θιγγάνω» που σημαίνει αγγίζω και το στερητικό α. Η παραπάνω ονομασία αποδόθηκε στους Ρομά από τους χριστιανούς του Βυζαντίου, οι οποίοι τους παραλλήλισαν με μια θρησκευτική αίρεση της εποχής τους Αθίγγανους. Παρόλο τις ποικίλες ονομασίες που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι Ρομά επιχείρησαν να αποδώσουν μια δική τους ονομασία στον λαό τους. Συγκεκριμένα, ονομάστηκαν Rom σημαίνει άνδρας, σύζυγος στην μητρική τους γλώσσα. (Δατσερη Ε., Σκουλουη Χ., Τακιρτακογλου Ο. ,2010)

Μεγάλοι πληθυσμοί Ρομά μετακινούνται σε πολλές περιοχές της βυζαντινής αυτοκρατορίας και αργότερα η οθωμανική αυτοκρατορία γίνεται ο επόμενος σταθμός. Κατά την οθωμανική αυτοκρατορία οι περισσότεροι Ρομά ήρθαν στα Βαλκάνια ως

υπηρέτες ,τεχνίτες αλλά και ως βοηθητικό προσωπικό του οθωμανικού στρατού. Μετά από αρκετά χρόνια διαμονής στα Βαλκάνια κάποιες ομάδες μετακινήθηκαν προς τη δυτική και τη βόρεια Ευρώπη. (Ακτύπης, 2010)

Εικόνα 1.1 : Οι Ρομά μεταφέρονται σε μορφή караβανιών από την Ασία στην Ευρώπη, 15^{οο} και 16^{οο} αι.

Πηγή: Δημήτρη Λιθοξόου, 1986

Αρχικά εμφανίζονται στη Γερμανία και την Ουγγαρία κατά τη διάρκεια του 12^{οο} αι. μ.χ. και χρησιμοποιώντας επιστολές που τους είχε παρέχει ο αυτοκράτορας Σιγισμούνδος κατάφεραν να μετακινηθούν χωρίς προβλήματα σε διάφορες περιοχές της αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας. Αφού κατάφεραν να περάσουν σε περιοχές της Γαλλίας, Ολλανδίας έφτασαν σε περιοχές της Ισπανίας. Στις αρχές του 16^{οο} αι. εμφανίστηκαν στη Σκωτία, Αγγλία και Ουαλία. Επίσης κατά τη διάρκεια του ίδιου αιώνα κάνουν την εμφάνιση τους στη Ρωσία, τη Δανία, Σουηδία, Νορβηγία, Φιλανδία, Εσθονία και την Πολωνία. Έτσι η διασπορά των Ρομά ολοκληρώνεται στα τέλη του 16ου αι.

Υπήρξαν πολυάριθμες μεταναστεύσεις των Ρομά σε όλη την Επικράτεια της Ευρώπης κυρίως τον 20^ο αιώνα και οι λόγοι που πυροδότησαν τις μεταναστεύσεις ήταν οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι καθώς και η την κατάρρευση την πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η

Ιταλία, Γερμανία, Ολλανδία και η Αυστρία δέχονται τις μεγαλύτερες μεταναστεύσεις από την πρώην Γιουγκοσλαβία. Άλλες μικρότερες μεταναστεύσεις υπήρξαν από την Ουγγαρία και τη Ρουμανία προς τη Γαλλία και από την Πορτογαλία στην Ισπανία (Δατσερη Ε., Σκουλουη Χ., Τακιρτακογλου Ο. , 2010)

Μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αι. στην κεντρική Ευρώπη οι πόλεμοι και οι πολιτικές αλλαγές καθορίζουν τη μοίρα των Ρομά σε αυτήν την περιοχή. Από τη μία το μουσικό τους ταλέντο και η δεξιοτεχνία τους, τους κάνει αποδεκτούς ενώ από τη άλλη συνεχίζουν να είναι μισητοί και αντιμετωπίζουν προβλήματα. Υπάρχουν όμως περιοχές που αντιμετωπίζονται και με τους δύο τρόπους γεγονός που τους αναγκάζει να ζουν ανάλογα με τις συνθήκες.

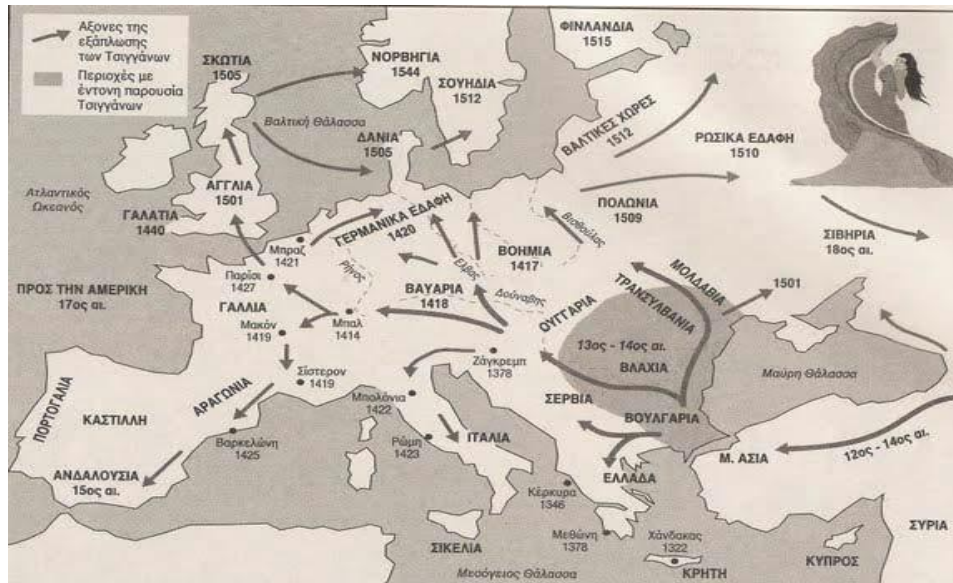
Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι διάφοροι ακαδημαϊκοί επιχείρησαν να προσδιορίσουν τον όρο Ρομά/ Τσιγγάνους εκεί που συγκλίνουν οι ποικίλες ορολογίες που έχουνε προσδοθεί στους Ρομά είναι άτομα που με δική τους ξεχωριστή διάλεκτο και χαρακτηρίζονται από την ομαδική συμπεριφορά τους και την συνεχή μετανάστευση τους εντός των προηγούμενων δεκαετιών. Διάφορες από τις ονομασίες που τους προσδόθηκαν ανά τους αιώνες είναι «Lampari» στην Ινδία και «Kowli» στο Ιράν. Ενώ τον 11^{ου} αι. εμφανίζονται στην Κωνσταντινούπολη, το 12^{ου} αι. μεταναστεύσει όπως οι χώρες Γερμανία και Ουγγαρία. Στη συνέχεια τον 16^{ου} αι. εμφανίζονται όλο και περισσότερο σε Βόρειο Δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες όπως είναι η Δανία και η Σουηδία με αποτέλεσμα των 20^{ου} αι. να έχουνε εξαπλωθεί σε όλη την Ευρωπαϊκή Επικράτεια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΟΙ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Για την καταγωγή και την εμφάνιση των Ρομά στην Ευρώπη υπάρχει πλούσια ιστορική και επιστημονική γενικότερα έρευνα. Αναλυτικά από ιστορικές πηγές και μαρτυρίες φαίνεται πως οι Ρομά είναι λαός νομαδικός και μετακινούμενος και κατάγονται από τις Ινδίες. Από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα αναφέρεται ότι έκαναν την εμφάνιση τους και την σταδιακή εγκατάστασή τους στα Βαλκάνια, και στην Ευρώπη (Δατσερη Ε., Σκουλουη Χ., Τακιρτακογλου Ο. ,2010).

Χάρτης 1.1: Χάρτης που απεικονίζει την προέλευση των Ρομά στην Ευρώπη

Πηγή: Ακτύπης, 2009

Οι ιστορικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί, με την εμφάνιση στην Ευρώπη των εθνικών κρατών, την αστική επανάσταση, και την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19^ο αιώνα, και οι ανακατατάξεις και αναδιατάξεις συνόρων και κρατών στον 20^ο αιώνα, δημιούργησαν ένα διαφορετικό *status* στην εγκατάσταση των Ρομά, οι οποίοι κατ' επιλογή ή αναγκαστικά, παραμένουν περιορισμένοι στα σύνορα της κρατικής οντότητας που βρέθηκαν στην συγκεκριμένη χρονική-ιστορική στιγμή (Ακτύπης, 2010).

2.2 Δημογραφικά στοιχεία των Ρομά στην Ευρώπη

Οι Ρομά αριθμούν σήμερα στην Ευρώπη 10 με 12 εκατομμύρια και αποτελούν την μεγαλύτερη μειονότητα, που αντιμετωπίζει ωστόσο διακρίσεις(όπως φυλετική βία, αναγκαστικές εξώσεις, εθνοτικό διαχωρισμό στα σχολεία και στις αστικές περιοχές κ.α), σε ολόκληρη τη γηραιά ήπειρο. Οι Ρομά ως ταξιδιώτες, (Αθίγγανοι (τσιγγάνοι), Μανούς, Ασκάλι, Σίντι, κλπ.) εδώ και μία χιλιετία αποτελούν ένα ξεχωριστό τμήμα του Ευρωπαϊκού πληθυσμού .(European Commission,2014) Είναι κυρίως μετανάστες από τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Πιστεύεται ότι υπάρχουν περίπου 20.000 στη Γαλλία, ποσοστό που έχει παραμείνει σχετικά σταθερό για πολλά χρόνια.

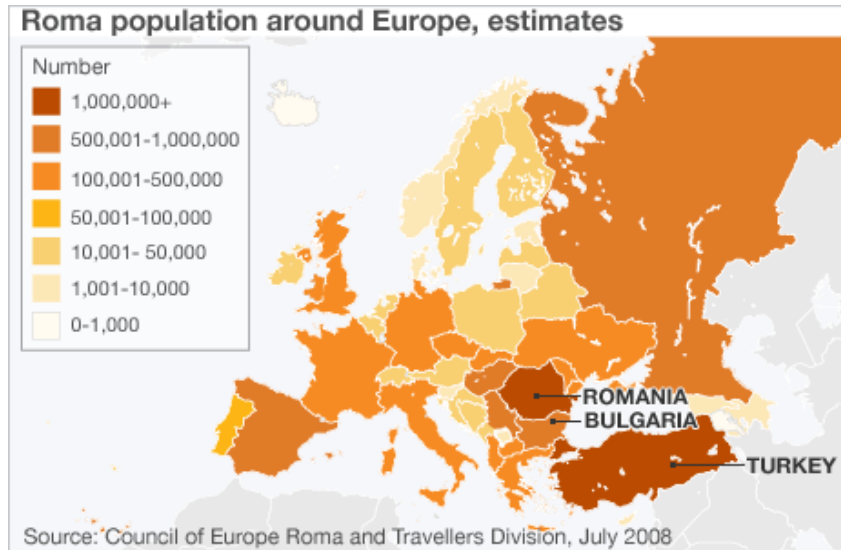
Οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά είναι ιδιαίτερα δυσάρεστες(υποβαθμισμένες συνθήκες, ανεπαρκείς υποδομές, δημιουργία γκέτο, δείκτες ασθένειας υψηλοί, και κίνδυνος έξωσης). Στη Ρουμανία, για παράδειγμα, το 75% των Ρομά ζει σε συνθήκες φτώχειας, σε σύγκριση με 24% του ρουμανικού πληθυσμού στο σύνολό του, και συνεχίζουν να υπόκεινται σε αναγκαστικές εξώσεις.

Επίσης, έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και παράλληλα χαμηλό προσδόκιμο επιβίωσης. Επιπρόσθετα, παρατηρείται δυσκολία ένταξης τους στην αγορά εργασίας με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλό επίπεδο εισοδημάτων. Οι παραπάνω λόγοι συνηγορούν στο γεγονός ότι οι Ρομά στον Ευρωπαϊκό χώρο είναι περιθωριοποιημένοι σε μεγάλο βαθμό από το κοινωνικό σύνολο (Council of the EU,2014).

Στο σημείο αυτό παρατίθενται στατιστικά πληθυσμιακά στοιχεία αναφορικά με τον αριθμό των Ρομά στις χώρες της Ευρώπης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 1 του παραρτήματος, διαπιστώνουμε ότι ο πληθυσμός των Ρομά συνολικά στην Ευρώπη ανέρχεται στα 11.260.300 εκατομμύρια, ενώ σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης ο αριθμός των Ρομά είναι 6.162.100 εκατομμύρια. Συγκεκριμένα, η Ρωσική Ομοσπονδία, η Γερμανία και η Τουρκία κατείχαν τις υψηλότερες θέσεις ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης όπου διαμένουν Ρομά πολίτες με 825.000, 105.000, 2.750.000 εκατομμύρια

αντίστοιχα. Σε αντιδιαστολή, έρχονται η χώρα του Λιχτενστάιν, το Μονακό και το Σαν Μαρίνο όπου δεν έχει καταγραφεί ότι διανέμουν εντός των χωρών αυτών Ρομά πολίτες.

Χάρτης 2.1: Πληθυσμιακή κατανομή Ρομά στην Ευρώπη

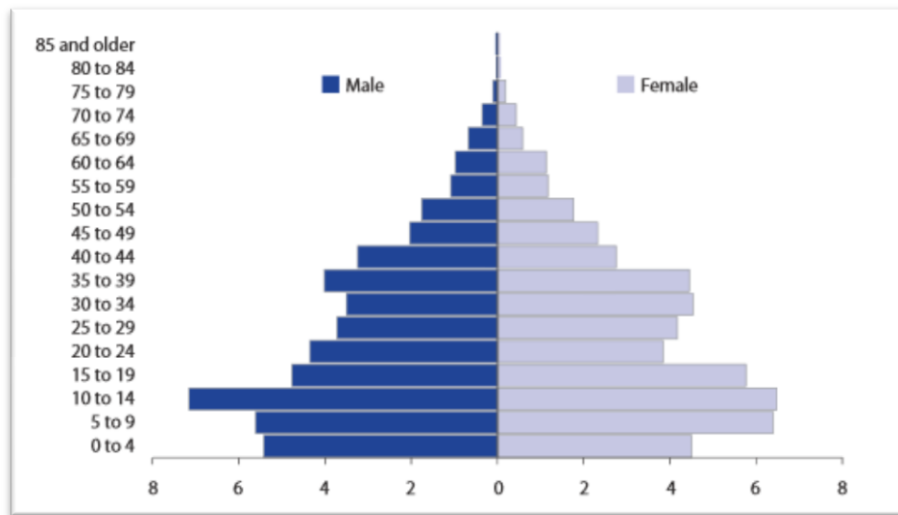
Πηγή: One Europe, 2008

Πρέπει να σημειωθεί η πιθανή απόκλιση των παραπάνω στοιχείων από την πραγματικότητα, δεδομένης της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας της ομάδας και την επίδραση αυτής, τόσο στην έλλειψη σταθερού τόπου διαμονής, όσο και στις ενυπάρχουσες δυσκολίες αποτελεσματικής καταγραφής.

2.2.1 Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού

Παρακάτω θα αναλύσουμε τη διάρθρωση του πληθυσμού της Ευρώπης κατά φύλο και ηλικία το έτος 2009. Η ανάλυση αυτή έχει σκοπό να παρουσιάσει την κατανομή του πληθυσμού της Ευρώπης η οποία θα γίνει μέσα από τη δημιουργία πληθυσμιακών πυραμίδων.

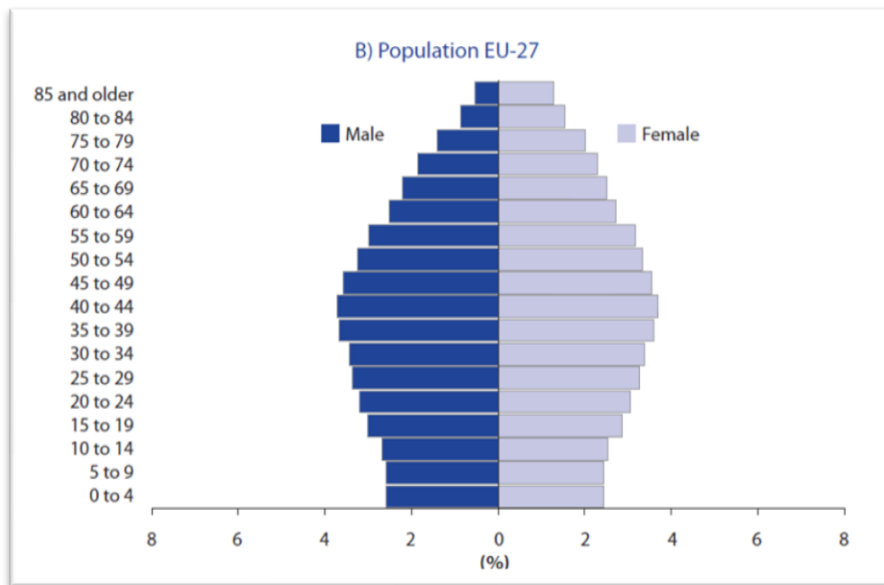
Διάγραμμα 2.1 : Πυραμίδα των Ρομά στην Ευρώπη κατά μεγάλες κατηγορίες Ηλικιών , 2009

Πηγή: EDIS S.A, based on the European Survey on Health and the Roma Community, 2009

Στον διάγραμμα 2.1 παρουσιάζονται οι ομάδες του πληθυσμού κατά την απογραφή των 2009 . Στην πυραμίδα παρατηρούμε το μεγαλύτερο σχετικό βάρος των ανηλίκων στην κοινότητα των Ρομ σε σχέση με την πυραμίδα αντιπροσωπεύει ΕΕ-27, η οποία στηρίζεται σε μια σχετικά στενή βάση. Αυτό είναι μια αντανάκλαση στη μείωση του ρυθμού των γεννήσεων για τα τελευταία αρκετά χρόνια μεταξύ του ευρωπαϊκού πληθυσμού, ιδιαίτερα της ΕΕ-15 χώρες, σε αντίθεση με τον πληθυσμό των Ρομά, όπου αυτό δεν έχει συμβεί. Ωστόσο, η μείωση της βάσης της πυραμίδας που αντιπροσωπεύουν τον πληθυσμό των Ρομά (μέχρι την ηλικία των 9) σε σύγκριση με την ομάδα αμέσως παραπάνω θα μπορούσαν να υποδεικνύουν μια ελαφρά μείωση του ποσοστού γεννήσεων του πληθυσμού των Ρομά.

Διάγραμμα 2.2: Πυραμίδα των Ρομά της ΕΕ κατά μεγάλες κατηγορίες Ηλικιών, 2008

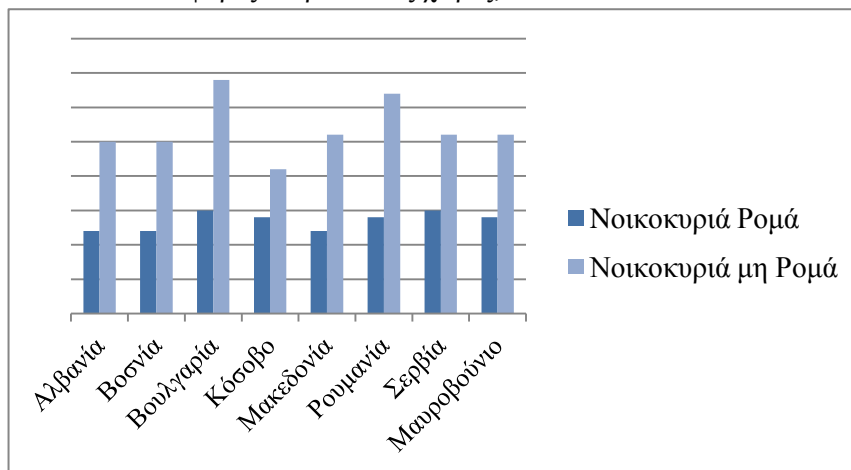
Πηγή: EDIS S.A. based on Eurostat data of 1 January 2008

Ένα άλλο στοιχείο που χαρακτηρίζει τον πληθυσμό των Ρομά και σε αντίθεση με το σύνολο του πληθυσμού μπορεί να βρεθεί στο πάνω μέρος των πυραμίδων. Ενώ στην ΕΕ-27, η παρουσία των ηλικιωμένων είναι ολοφάνερη ένδειξη μεγαλύτερου προσδόκιμου ζωής, το ίδιο δεν μπορεί να λεχθεί και για τον πληθυσμό των Ρομά. Η κοινότητα των Ρομά χαρακτηρίζεται από μια πιο κλασική δημογραφική δομή (ευρεία βάση και στενό κορυφή) από την ηλικία των 35 δείχνει μια μείωση του προσδόκιμου ζωής.

2.2.2 Συνθήκες Διαβίωσης

Οι Ρομά σ' όλη την Ευρώπη διαμένουν σε υποβαθμισμένες συνθήκες, δημιουργώντας γκέτο που χαρακτηρίζονται από ανεπαρκείς υποδομές και διαχωρίζονται από τις υπόλοιπες κατοικίες. Οι δείκτες ασθένειας είναι πολύ υψηλοί, ενώ συχνά παραμονεύει ο κίνδυνος της έξωσης

Διάγραμμα 2.3: Ποσοστά των Συνθηκών Διαβίωσης των Ρομά και του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες, 2009

Πηγή: Unicef, 2009, Ιδία επεξεργασία

Το παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζει και συγκρίνει το ποσοστό των Ρομά και των λοιπών νοικοκυριών ανάμεσα σε οκτώ χώρες μελετώντας τον ζωτικό χώρο ανά μέλος νοικοκυριού. Τα μεγαλύτερα ποσοστά νοικοκυριών Ρομά συγκεντρώνουν η χώρα της Βουλγαρίας και της Σερβίας.

Επιπλέον, το ένα τέταρτο των Ρομά στην περιοχή εκτιμάται ότι ζουν σε κατοικίες με μεγάλη παλαιότητα ή παράγκες, σε σύγκριση με μόνο το 3% των μη Ρομά. Πάνω από το ήμισυ των σπιτιών Ρομά (55%) δεν είναι συνδεδεμένα με ένα σύστημα αποχέτευσης και σχεδόν τα δύο τρίτα (61%) δεν έχουν εσωτερική τουαλέτα ή το μπάνιο (66%). Στη Σερβία, το 35% των οικισμών Ρομά δεν έχουν καμία προσαγωγή νερού. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο 75% στο Μαυροβούνιο. Στη Ρουμανία, το 70% περίπου των νοικοκυριών Ρομά είναι χωρίς παροχή νερού, ενώ στη Βουλγαρία, εκτιμάται ότι το 50% των σπιτιών Ρομά δεν είναι συνδεδεμένα με τρεχούμενο νερό. Μια μελέτη των Ρομά που ζουν στη βοσνιακή καντόνι Ζένιτσα διαπίστωσε ότι το 17% των σπιτιών ήταν χωρίς νερό. Ενώ δεν υπάρχει σχεδόν καθολική πρόσβαση στην ηλεκτρική ενέργεια στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, πάνω από το 5% των σπιτιών Ρομά στη Βουλγαρία και 12% στη Ρουμανία δεν είναι συνδεδεμένο. Στη Σερβία, εκτιμάται ότι το 10% των σπιτιών σε καταυλισμούς Ρομά δεν έχουν ηλεκτρικό ρεύμα, και η έρευνα στην περιοχή Ciljuge στη

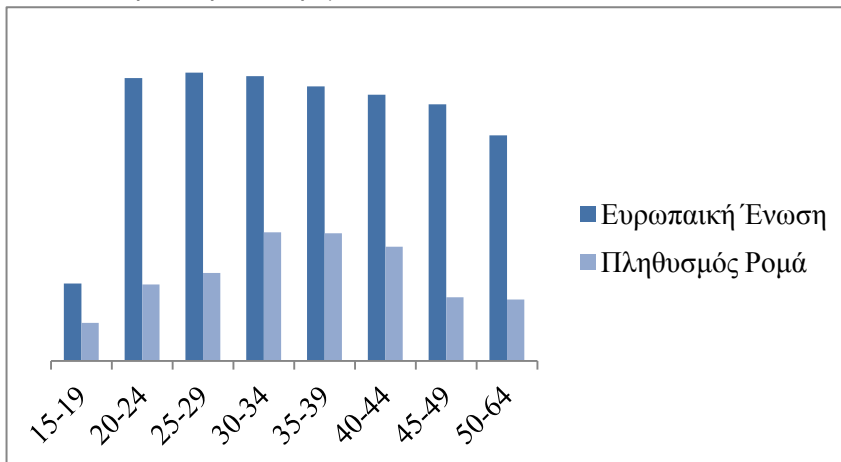
Βοσνία-Ερζεγοβίνη διαπίστωσε ότι το 40% -50% των οικογενειών Ρομά δεν έχουν πρόσβαση στην ηλεκτρική ενέργεια.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι οι συνθήκες διαβίωσης στις παραπάνω χώρες μπορούν να χαρακτηριστούν ως πρωτόγονες και υπάρχει άμεση ανάγκη για βελτίωση των υποδομών των καταυλισμών των Ρομά με σκοπό την καλύτερευση των συνθηκών αυτών.

2.2.3 Μορφωτικό Επίπεδο

Σε πολλές χώρες υπάρχει μία τάση απομόνωσης των Ρομά) σε σχέση με τα παιδιά της πλειονότητας της κοινωνίας. Παρότι τα παιδιά των Ρομά γίνονται δεκτά στα σχολεία, συχνά υφίστανται την έλλειψη μέσων και επιστρέφουν στους καταυλισμούς. Επιπλέον, δεν δίνεται περίπου καθόλου σημασία στη μορφωτική πρόοδο των παιδιών Ρομά.

Διάγραμμα 2.4: Ποσοστό του πληθυσμού άνω των 15 με δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση ανά ηλικιακή ομάδα, 2008.

Πηγή: EDIS S.A. European Survey on Health and the Roma Community, and data furnished on EU-27 by Eurostat ,2008, Ιδία επεξεργασία

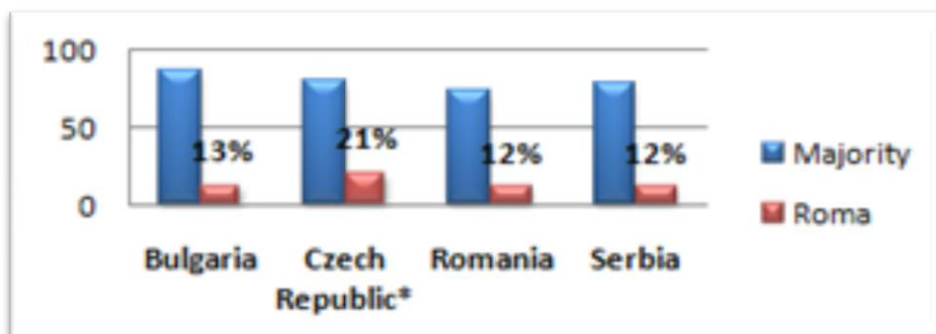
Στο παραπάνω διάγραμμα απεικονίζεται το ποσοστό του πληθυσμού άνω των 15 ετών με δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση το ποσοστό των ατόμων με δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι σε υψηλά επίπεδα σε όλες τις ηλικιακές ομάδες από 15 έως 64 ετών. Αντίθετα, ιδιαίτερα χαμηλό και

είναι το επίπεδο των Ρομά, οι οποίοι έχουν δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, πάνω από το 50% όλων των ηλικιακών ομάδων δεν έχει δευτεροβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση.

2.2.4 Οικονομικά Στοιχεία

Οι Ρομά είναι ίσως η μεγαλύτερη διακρατική μειονότητα στην Ευρώπη. Είναι επίσης μία από τις φτωχότερες κοινότητες στην Ευρώπη, που συχνά αποκλείονται από την επίσημη αγορά εργασίας. Παρακάτω, παρουσιάζονται οι οικονομικές και δημοσιονομικές συνθήκες του κόστους του αποκλεισμού των Ρομά σε τέσσερις Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης: Βουλγαρία, την Τσεχική Δημοκρατία, τη Ρουμανία και τη Σερβία. Το Οικονομικό κόστος προκύπτει λόγω των χαμηλών επιπέδων της απασχόλησης των Ρομά και των χαμηλών αποδοχών μεταξύ εκείνων που εργάζονται. Τα Φορολογικά έσοδα προκύπτουν λόγω χαμηλών ποσοστών απασχόλησης και των χαμηλών αποδοχών, το οποίο μεταφράζεται σε σημαντικά χαμηλότερα φορολογικά έσοδα και υψηλότερες καθαρές δαπάνες κοινωνικής ασφάλισης. Για να εκτιμηθεί η έκταση των οικονομικών και δημοσιονομικών δαπανών, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από τον επίσημο πληθυσμό των Ρομά καθώς και εκτιμήσεις από τις εθνικές απογραφές (Council of the EU, 2013).

Διάγραμμα 2.5: Μερίδα του εργατικού δυναμικού το οποίο έχει λάβει τουλάχιστον κάποια κατάρτιση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή ανώτερου βαθμού

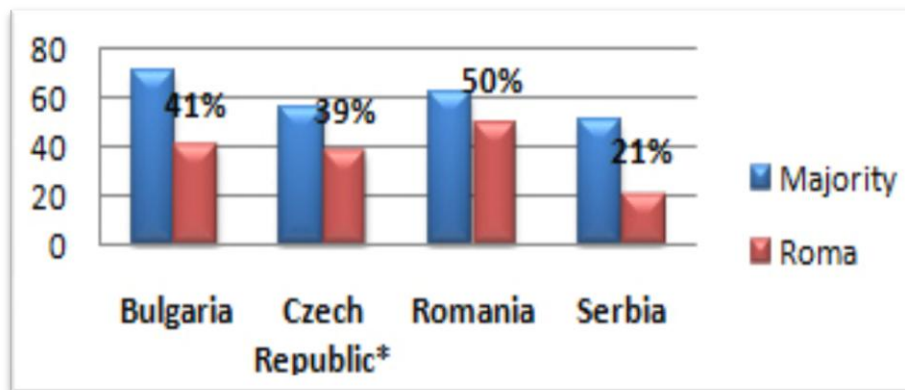

Πηγή: Economic Costs of Roma exclusion, 2010

Στο παραπάνω διάγραμμα, απεικονίζεται η μερίδα του εργατικού δυναμικού το οποίο έχει λάβει τουλάχιστον κάποια κατάρτιση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή ανώτερου βαθμού τόσο στην κοινωνία των Ρομά όσο και στην ευρύτερη κοινωνία τεσσάρων

χωρών όπως είναι η Βουλγαρία, Τσεχία, Ρουμανία και η Σερβία. Παρατηρούμε ότι και στις τέσσερις χώρες τα ποσοστά των ατόμων του εργατικού δυναμικού της ευρύτερης κοινωνίας ανέρχονται σε αρκετά υψηλό επίπεδο. Αποθαρρυντικά είναι τα αντίστοιχα ποσοστά για την κοινωνία των Ρομά σε όλες τις χώρες που διεξήχθη η έρευνα. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων της κοινωνίας των Ρομά που εργάζονται και έχουν λάβει κάποιο είδος εκπαίδευσης (δευτεροβάμιας και ανωτέρο) ανέρχεται στο 21% και εντοπίζεται στην Τσεχία. Στις υπόλοιπες τρεις χώρες τα αντίστοιχα ποσοστά διαμορφώνονται σε χαμηλότερα επίπεδα με την Βουλγαρία να κατέχει το ποσοστό της τάξεως του 13 % ενώ 12% ισοδυναμεί για την χώρα της Ρουμανίας και της Σερβίας.

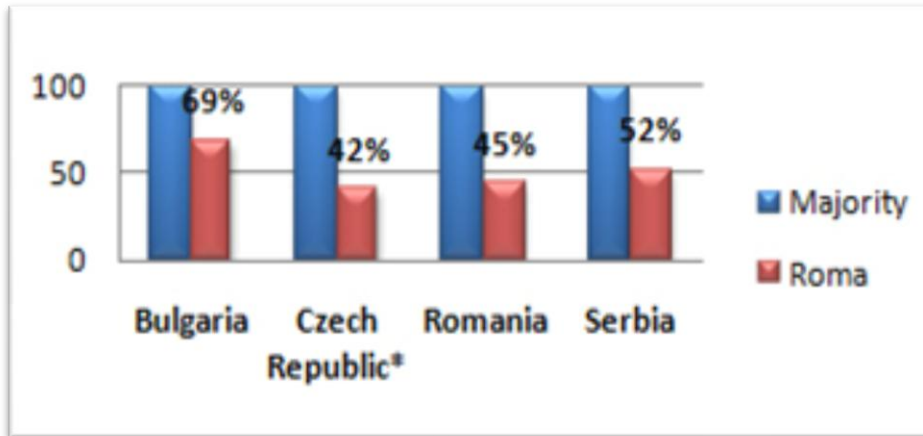
Διάγραμμα 2.6: Η απασχόληση των Ρομά και του υπόλοιπου κοινωνικού συνόλου

Πηγή: Economic Costs of Roma exclusion, 2010

Όπως ήταν αναμενόμενο, αυτές οι χαμηλές εκπαιδευτικές επιδόσεις αντικατοπτρίζονται στα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης μόλις 1 στους 2 Ρομά σε ηλικία εργασίας που πράγματι εργάζονται στη Ρουμανία, και ακόμη λιγότεροι εργάζονται στη Βουλγαρία και την Τσεχική Δημοκρατία, με τόσο λίγα όπως 1 σε 5 εργάσιμες στη Σερβία. Σε σχέση με την πλειοψηφία του πληθυσμού - με τα ποσοστά απασχόλησης των περίπου 60% κατά μέσο όρο - το χάσμα της απασχόλησης είναι μικρότερη στη Ρουμανία (13 ποσοστιαίες μονάδες), ακολουθούμενη από την Τσεχική Δημοκρατία (17 ποσοστιαίες μονάδες), με τα κενά της απασχόλησης στη Βουλγαρία και τη Σερβία είναι η μεγαλύτερη (29 ποσοστιαίες μονάδες).

Διάγραμμα 2.7: Σχετικό καθαρό μηνιαίο εισόδημα εργασίας

Πηγή: Economic Costs of Roma exclusion, 2010

Το Διάγραμμα 2.7 δείχνει το μέσο μηνιαίο καθαρό εισόδημα που απασχολούνται Ρομά κερδίζουν σε σύγκριση με εκείνη της πλειονότητας του πληθυσμού. Απασχολούμενοι Ρομά κερδίζουν 31% λιγότερο στη Βουλγαρία, 48% λιγότερα στη Σερβία, 55% στη Ρουμανία και 58% λιγότερο στην Τσεχική Δημοκρατία.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι εντός της Ευρώπης αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι Ρομά αποτελούν την μεγαλύτερη μειονότητα με 11.260.300 εκατομμύρια άτομα και 6.162.100 εκατομμύρια άτομα αντίστοιχα. Από τις χώρες της Ευρώπης η Γερμανία και η Τουρκία έχουν τα ψηλότερα ποσοστά κατοίκων Ρομά. Όσον αφορά τα δημογραφικά στοιχεία ο πληθυσμός των Ρομά δεν έχουν μεγάλο ποσοστό προσδόκιμο ζωής. Οι μελέτες έχουν δείξει ότι οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά χρήζουν άμεσης βελτίωσης καθώς χαμηλά είναι και τα επίπεδα του μορφωτικού επιπέδου αλλά και της απασχόλησης της κοινωνίας των Ρομά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΙ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Οι Ρομά της Ελλάδας πραγματοποίησαν τις πρώτες τους εμφανίσεις σε περιοχές της βυζαντινής αυτοκρατορίας γύρω στον 11^ο αιώνα ενώ στον ελληνικό χώρο γύρω στο 14^ο με 15^ο αιώνα μ.Χ , και ζουν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας όπως Ανατολική Μακεδονία – Θράκη, Θεσσαλία, Δυτική Ελλάδα και Κεντρική Μακεδονία.

Στις μέρες μας, η κοινωνία μεταβάλλεται συνεχώς και γίνεται ολοένα και περισσότερο ανταγωνιστική με αποτέλεσμα οι Ρομά να εμφανίζουν μεγάλο βαθμό δυσκολίας προσαρμογής τους εντός του κοινωνικού συνόλου. Συγκεκριμένα ,οι Ρομά της Ελλάδας έχουν συχνά αποκλίνουσα συμπεριφορά με αποτέλεσμα να περιθωριοποιούνται από το κοινωνικό σύνολο. Η παραβατική τους συμπεριφορά οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ιδιαίτερα χαμηλό μορφωτικό τους επίπεδο, καθιστώντας ακόμη πιο δύσκολη την ομαλή τους ένταξη εντός του κοινωνικού συνόλου (Ακτύπης, 2010).

Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των Ρομά της Ελλάδας είναι αρκετές. Δεν αποτελούν μία ενιαία εθνοκοινοπολιτιστική και γλωσσική οντότητα. Οι διαφοροποιήσεις αυτές έχουν σχέση με τη θρησκεία (χριστιανοί, μουσουλμάνοι), τη χώρα από την οποία προέρχονται (Αλβανία, Ρουμανία, Τουρκία κ.α.) αλλά και τη μορφή της γλώσσας που μιλούν.

Σύμφωνα με έρευνες, στην Ελλάδα οι Τσιγγάνοι είναι οργανωμένοι σε εννέα φυλές:

1. Μπατσόρια
- 2.Μαπαμανέ-Ρομά,
3. Ρομά,
4. Σουβαλιώτες,
5. Τσιγγάνοι,
6. Χωραχάγια (οι περισσότεροι μουσουλμάνοι),
7. Μεσκάρηδες(Αρκουδιάρηδες),

8. Δερμετζήδες και

9. Χαντούρια

Οι Ρομά με βάση αυτές τις συνθήκες αποτελούν μία κλειστή κοινωνική ομάδα, που ο τρόπος ζωής τους έχει τη δική της δομή και ιεραρχία που δεν βασίζεται στο συνηθισμένο τρόπο ζωής που έχει η υπόλοιπη χώρα καθώς έχουν ένα πλέγμα δικών τους παραδόσεων και εθίμων. Για την επικοινωνία μεταξύ τους χρησιμοποιούν μία δική τους προφορική γλώσσα. Οι Ρομά δεν υπήρξαν αντίπαλοι στις κοινωνικές δομές και συνθήκες και μέχρι τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο διατήρησαν μία ισορροπία, αναπτύσσοντας επαγγελματικές δραστηριότητες και χρήσιμες για της κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες (Ακτύπης, 2009).

Το 1955 χαρακτηρίζεται ως ένα ιδιαίτερα καθοριστικό έτος όσον αφορά την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των Ρομά που κατοικούν στην Ελληνική Επικράτεια και την αναγνώριση τους ως πολίτες της χώρας καθώς το Ελληνικό κράτος σύμφωνα με το νομοθετικό διάταγμα (Ν.Δ. 3370/55), απέδωσε σε αυτούς την Ελληνική Ιθαγένεια.

Το πλαίσιο αυτό ολοκληρώνεται με τις θεσμικές ρυθμίσεις με τις Γενικές Διαταγές: Γ.Δ. 212/69468/78 και 51/16701/79 Υπουργείου Εσωτερικών «Για την τακτοποίηση από απόψεως ιθαγένειας των διαβιούντων στην χώρα μας Αθίγγανων» και «Περί εγγραφής αδήλωτων Αθίγγανων». Αξίζει να σημειωθεί ότι το παραπάνω νομοθετικό πλαίσιο καταργήθηκε με το Άρθρο 34 του Νόμου 3284/2004 (Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας). (Γενικές Διαταγές: Γ.Δ. 212/69468/78 και 51/16701/79)

Σύμφωνα με μελέτη καταγραφής¹ της υφιστάμενης κατάστασης στον Ελλαδικό χώρο καθώς και της εκτίμησης του μεγέθους του πληθυσμού των Ρομά ανά Δήμο, Νομό, Περιφέρεια αλλά και ανά τυπολογία οικισμού, η οποία διεξήχθη το 2008, εντοπίστηκαν

¹ «Εκπόνηση Μελέτης για την Καταγραφή της Υφιστάμενης Κατάστασης των ΡΟΜΑ στην Ελλάδα, Απολογισμός Δράσεων και Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για την 4η Προγραμματική Περίοδο» (2008)
Καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης πανελλαδικά και εκτίμηση του μεγέθους του πληθυσμού μελέτης ανά Δήμο, Νομό, Περιφέρεια και ανά τυπολογία οικισμού, με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου από τους Δήμους στους οποίους διαβιούν οικογένειες Τσιγγάνων.

σημαντικά ευρήματα όσον αφορά την κοινωνία των Ρομά, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω.

Ειδικότερα, η έρευνα έγινε μέσω ερωτηματολογίων σε Δήμους της χώρας εντός των οποίων διαμένουν οι Ρομά σε οργανωμένες κοινότητες. Σε σύγκριση με τα στοιχεία του 1998 παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού σε ποσοστό 8% με 10% καθώς το 2008 ο συνολικός πληθυσμός ανέρχεται σε 50.000 άτομα, αριθμός που αναλογεί σε 12.000 εδραιωποιημένες οικογένειες.

Επιπλέον, όσον αφορά το μέσο μέγεθος των νοικοκυριών παρατηρείται ότι ανά νοικοκυριό αντιστοιχούν 5,3 μέλη. Επιπρόσθετα, στις ηλικιακές κατηγορίες παρατηρείται ανισοκατανομή. Συγκεκριμένα το 2008 ενώ στις ηλικίες 0-12 ετών παρατηρείται έντονη αύξηση, το ποσοστό των ηλικιών 13-59 ετών παρουσιάζεται αμετάβλητο με πιθανή μείωση στα επόμενα χρόνια (Εκπόνηση Μελέτης για την Καταγραφή της Υφιστάμενης Κατάστασης των ΡΟΜΑ στην Ελλάδα,2008) .

Σε επίπεδο Περιφέρειας, 4 είναι αυτές εντός των οποίων οι πληθυσμιακές κοινότητες των Ρομά υπερβαίνουν τις 1000 οικογένειες. Πρώτη με ποσοστό το ένα τρίτο των εδραιωποιημένων οικογενειών στους χώρους διαμονής που καταγράφηκαν, είναι η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, ενώ δεύτερη κατατάσσεται η Περιφέρεια Θεσσαλίας με ποσοστό ένα τέταρτο των εδραιωποιημένων οικογενειών. Οι άλλες δύο Περιφέρειες που εντοπίζονται υψηλά ποσοστά πληθυσμιακής συγκέντρωσης των Ρομά είναι η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος και η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας².(Χατζησαββίδης,2008)

Συγκεκριμένα, αναφέρουμε παρακάτω μερικές περιοχές εντός της Ελλάδος στις οποίες υπάρχει συγκέντρωση μεγάλου πληθυσμού των Ρομά:

- Αθήνα (Αγ. Βαρβάρα, Λιόσια, Ζεφύρι, Ασπρόπυργος),

²Εκπόνηση Μελέτης για την Καταγραφή της Υφιστάμενης Κατάστασης των ΡΟΜΑ στην Ελλάδα,2008. Γενικά δεν μπορούμε να έχουμε αξιόπιστα στοιχεία για τον ακριβή τους αριθμό, παρά μόνο τάξεις μεγέθους, αφού η απογραφή τους είναι πολύ δύσκολη λόγω συχνών μετακινήσεων, φόβου να δηλώσουν την ταυτότητα τους η δυσκολία εντοπισμού των καταλυμάτων τους.

- Θεσσαλονίκη (Δενδροπόταμος, Ελευθέριο-Κορδελιό, Εύοσμος, Μενεμένη, Νυμφόπετρα),
- Αγρίνιο, Αλεξάνδρεια Ημαθίας, Αμαλιάδα, Γαστούνη, , Εξαμίλι
- Κορινθίας, Θήβα, Κάτω Αχαΐα, Μεσολόγγι,
- Ηράκλειο (Νέα Αλικαρνασσός
- Μαγνησίας(Ν. Ιωνία)
- Ξάνθη (Πούρναλικ, Γκαζχανέ, Δροσερό, Γενισέα)
- Κομοτηνή (Ηφαιστος , Αλανκουγιου), Σάππες,
- Αλεξανδρούπολη(Διδυμότειχο)
- Βοιωτίας (Ορχομενός) Σέρρες, Σοφάδες, Φλώρινα

Πίνακας 3.1: Κοινότητες ανά περιφέρεια και το δείγμα των νοικοκυριών

	Περιφέρεια	Οικισμοί	Δείγμα
1	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	28	129
2	Κεντρική Μακεδονία	23	117
3	Δυτική Μακεδονία	2	
4	Ήπειρος	3	
5	Θεσσαλία	11	111
6	Δυτική Ελλάδα	47	150
7	Επτάνησα	5	
8	Κεντρική Ελλάδα	17	33
9	Πελοπόννησος	13	
10	Αττική	9	93
11	Κρήτη	2	27
12	Βόρειο Αιγαίο	1	
13	Νότιο Αιγαίο	1	
Σύνολο		162	660

Πηγή: Health and the Roma Community, analysis of the situation in Europe,2008

Εδικότερα, στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας το 1998 το ποσοστό των εδραιωμένων οικογενειών είναι 17% ενώ το 2008 παρατηρείται μείωση του ποσοστού αυτού φτάνοντας στο 11%.Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του εδραιωμένου πληθυσμού συγκεντρώνεται κυρίως σε περιοχές γύρω από μεγάλα

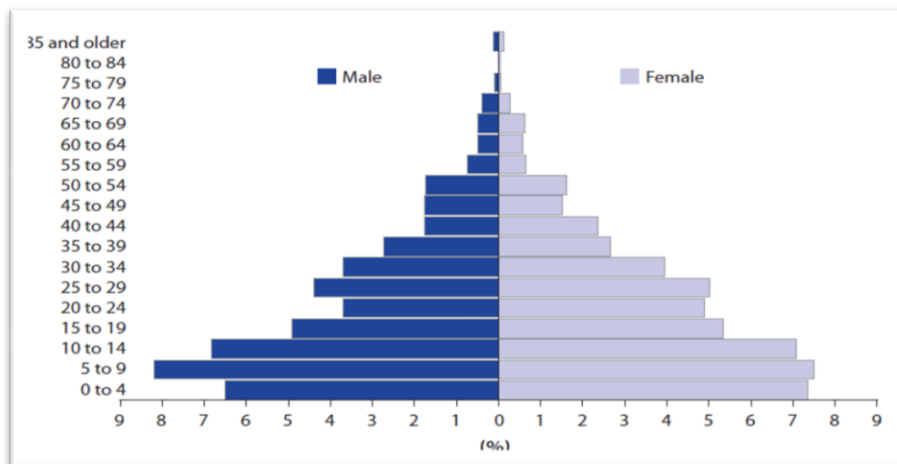
αστικά κέντρα αλλά και στις αγροτικές περιοχές όπου ευκαιρίες απασχόλησης είναι υψηλότερες.

Χάρτης 3.1: Οικιστικές περιοχές ανά Περιφέρεια

Πηγή: Fundacion Secretariado Gitano, 2009, www.google.gr/maps

Διάγραμμα 3.1 : Πυραμίδα των Ρομά στην Ελλάδα κατά μεγάλες κατηγορίες Ηλικιών , 2008

Πηγή: Health and the Roma Community, analysis of the situation in Europe, Analysis of the situation in Greece, 2008

Τα δεδομένα δείχνουν ότι η ηλικιακή ομάδα 0-49 αντιπροσωπεύει το 92,1% του πληθυσμού των Ρομά στην Ελλάδα. Η πυραμίδα ηλικιών του 2008 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί νεανική αφού στις μικρές ηλικιακές ομάδες (0-14) των ανδρών και γυναικών καταγράφεται μια ισοκατανομή, ενώ στις νεανικές ομάδες (15-24) αλλά και στις ηλικιακές 25-39 υπάρχει μια μείωση στο πληθυσμό των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες.

3.2 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ

Μετά την εισαγωγική αναφορά στο κεφάλαιο για την των Ρομά στην Ελλάδα στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει ειδικότερη αναφορά (δηλαδή τις συνθήκες διαβίωσης τους στους τομείς της στέγασης, απασχόλησης, περίθαλψης και εκπαίδευσης).

Οι Ρομά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες με βάση τον χρόνο διαμονής στην κοινωνία των Ρομά, οι μετακινούμενοι και οι εγκατεστημένοι. Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία, ασχολούνται κυρίως με τον πρωτογενή τομέα όπως στην γεωργία (καρποσυλλέκτες). Στην συνέχεια, πρέπει να αναφέρουμε ότι οι Ρομά που εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία δεν έχουν σταθερό τόπο κατοικίας αφού λόγω του είδους της δουλειάς τους (εποχική) χρειάζεται να μετακινούνται από περιοχή σε περιοχή (Οικοκοινωία, 2012).

Επιπρόσθετα ,ο πληθυσμός της δεύτερης κατηγορίας παρουσιάζει κάποιες διαφορές σε σχέση με τον πληθυσμό της πρώτης. Συγκεκριμένα, οι Ρομά που εντάσσονται στην δεύτερη κατηγορία ασχολούνται κυρίως με τον τριτογενή τομέα. Επίσης, στην κατηγορία αυτή δεν παρατηρείται έντονη μετακίνηση του πληθυσμού αλλά οι Ρομά αυτής της κατηγορίας διαμένουν σε περιοχές εκτός των πόλεων, οι οποίες είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένες.³

Συχνό φαινόμενο εντός των κοινωνιών των Ρομά είναι οι πρώιμοι γάμοι, οι οποίοι κατά συνέπεια δημιουργούν ιδιαίτερα πολυπληθείς οικογένειες. Δυσάρεστο θέαμα αποτελεί η συμμετοχή των ανήλικων παιδιών στις εργασίες των γονέων, καθώς έτσι τα παιδιά πολλές φορές αναγκάζονται να παρατήσουν το σχολείο για να συνεισφέρουν στις ανάγκες της οικογένειας. Ειδικότερα, παρατηρείται ότι τα παιδιά της κοινωνίας των Ρομά, εφησυχάζονται στις πολύ βασικές γνώσεις (γραφή, ανάγνωση, ελλιπής αριθμητική) έχοντας ως στόχο να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές ανάγκες που προκύπτουν και δίχως προθυμία για επιμέλεια και επιθυμία να ενταχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι αρκετά δυσάρεστο το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό των Τσιγγάνων είναι αναλφάβητοι καθώς το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό στις μεγαλύτερες ηλικίες του πληθυσμού (Πεντέρη,2010).

Η κοινωνία των Ρομά υφίσταται έντονα τον κοινωνικό αποκλεισμό σε διάφορους τομείς όπως είναι η υγεία, η εκπαίδευση αλλά και στους τομείς της απασχόλησης και της στέγασης. Το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού θα αναλυθεί εκτενέστερα στα επόμενα κεφάλαια.

³Πεντέρη Ε. Β.(2010) ‘Αιτιατικές αποδόσεις» τσιγγάνων μητέρων για την επιτυχία ή αποτυχία των παιδιών τους αναφορικά με καθήκοντα που σχετίζονται με την εκπαίδευσή τους’, Θράκη

3.2.1 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ

3.2.1.1 Το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού

Οι Ρομά αποτελούν ίσως την πιο αδικημένη- αποκλεισμένη μειονότητα στην Ευρώπη. Τα μέλη της μειονότητας των Ρομά παραδοσιακά έχουν υιοθετήσει τον νομαδικό τρόπο ζωής, ο οποίος αποκλίνει πολύ από τον σύγχρονο τρόπο ζωής, με αποτέλεσμα οι Ρομά να παραμένουν ευάλωτοι σε θέματα ρατσισμού και προκατάληψης και να υφίστανται αυτό που ονομάζουμε κοινωνικό αποκλεισμό

Η έννοια του «κοινωνικού αποκλεισμού» συνήθως εκφέρεται μαζί με την έννοια της «φτώχειας» και σχετίζεται κυρίως με τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, συνδέεται όμως και με τον ρατσισμό και τις διακρίσεις. Ο κοινωνικός αποκλεισμός υπάρχει για τους ανθρώπους χωρίς πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα, χωρίς πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες, εκεί που οι άνθρωποι στην πράξη ζουν σε συνθήκες ανέχειας στο κοινωνικό περιθώριο, στιγματίζονται από την κοινωνική προκατάληψη, αποκλείονται από αγαθά και κοινωνικές υπηρεσίες και στερούνται αυτών που απολαμβάνει η πλειοψηφία των πολιτών (Οικοκοινωία, 2012).

Επίσης, σε γενικές γραμμές υποστηρίζεται ότι ο αναλφαβητισμός, κατάσταση που συνδέεται με σημαντικούς περιορισμούς στην πρόσβαση σε εκπαιδευτικούς μηχανισμούς, συνιστά μια από τις μορφές του κοινωνικού αποκλεισμού. Πολλές φορές όμως, οι σχέσεις αναλφαβητισμού και κοινωνικού αποκλεισμού δεν χαρακτηρίζονται από μια αμεσότητα, υπό την έννοια ότι ένας αναλφάβητος δεν εντάσσεται αυτόματα στους κοινωνικά αποκλεισμένους, αλλά στις διαμορφούμενες σχέσεις τους μεσολαβούν παράγοντες, η επίδραση των οποίων διαμορφώνει τις προϋποθέσεις ένταξης των αναλφάβητων στους κοινωνικά αποκλεισμένους (Οικοκοινωία, 2012).

Στα πλαίσια της άμβλυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού στη χώρα μας συστήθηκε και η Εθνική Επιτροπή Αντιμετώπισης του Αναλφαβητισμού (υπ' αριθμ. 4392/28.7.1989 Υπουργική Απόφαση) οι προτάσεις της οποίας συνιστούν και το συγκεκριμένο πλαίσιο ανάπτυξης των πολιτικών αντιμετώπισης του αναλφαβητισμού στη χώρα. Η στάση της

Πολιτείας ως προς την κοινωνία των Ρομά χαρακτηρίζεται από έντονη αδιαφορία με αποτέλεσμα να εντείνεται ακόμα περισσότερο το φαινόμενο της περιθωριοποίησης των Ρομά. Η απομόνωση και η περιθωριοποίηση που υφίσταται η κοινωνία των Ρομά δεν αποτελεί προσωπική τους επιλογή. Επιθυμία της κοινωνίας των Ρομά είναι η ομαλή ένταξη τους στην ευρύτερη κοινωνία και η ειρηνική συνύπαρξή τους με το λοιπό κοινωνικό σύνολο. Δίχως την επιθυμία να αποχωριστούν την κουλτούρα τους οι Ρομά είναι πρόθυμοι να ακολουθήσουν τις δημοκρατικές και νόμιμες διαδικασίες της ελληνικής κοινωνίας όσον αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα (Οικοκοινωία, 2012).

Όπως και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έτσι και στην Ελλάδα, οι πολιτικές αντιμετώπισης του αναλφαβητισμού περιλαμβάνουν μέτρα εντασσόμενα στο πεδίο της πρόληψης και μέτρα αντιμετώπισης του αναλφαβητισμού ενηλίκων. Πάνω στη διάκριση αυτή στηρίζονται και οι προτάσεις της εθνικής επιτροπής αντιμετώπισης του αναλφαβητισμού (Ευστράτογλου, 1999). Αναλυτικότερα, ο λόγος για τον οποίον των Ρομά αντιμετωπίζονται ως ειδική ομάδα είναι γιατί κάποια κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως η φτώχεια, ο αναλφαβητισμός, η ανεργία, η έλλειψη συμμετοχής στα κοινά που είναι ιδιαίτερα έντονα στην κοινότητα τους καθώς και πολιτισμικά χαρακτηριστικά όπως η μητρική τους γλώσσα που είναι διαφορετική από τη γλώσσα της περιβάλλουσας κοινωνίας δημιουργούν και διαφορετικές ανάγκες (Τρέσσου Ε., 1999). Επιπλέον «η ενασχόλησή τους μέχρι πρόσφατα με επαγγέλματα που πλέον δεν έχουν καμία ζήτηση και έχουν αντικατασταθεί με άλλα που απαιτούν διαφορετικού τύπου δεξιότητες και ικανότητες, είναι ένας παράγοντας αποκλεισμού»(Μάρκου Κ., 2005)

3.2.1.2 Το πρόβλημα του ρατσισμού

Στη σημερινή εποχή, έντονο φαινόμενο αποτελεί ο κοινωνικός αποκλεισμός σε ατομικό αλλά και συλλογικό επίπεδο σε από διάφορα κοινωνικά αγαθά όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, η αγορά εργασίας κ.α. Οι ομάδες που υφίστανται τον κοινωνικό αποκλεισμό ονομάζονται ευπαθείς ή περιθωριακές και τα άτομα που εντάσσονται σε αυτές τις ομάδες βιώνουν καθημερινά επιθετικές και προσβλητικές συμπεριφορές, τον λεγόμενο ρατσισμό (Οικοκοινωία, 2012).

Συγκεκριμένα, με τον όρο ρατσισμό εννοούμε «ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και / ή θεσμοθετημένων μέτρων που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, κι αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μια διακριτή κατηγορία ανθρώπων. Ως δικαιολογία για τις διακρίσεις χρησιμοποιείται η διαφορετικότητα της ομάδας στην οποία προσάπτεται συχνά-αλλά όχι πάντα-μια υποτιθέμενη κατωτερότητα ή και επικινδυνότητα» (Οικοκοινωνία, 2012).

Το φαινόμενο του ρατσισμού έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές της δημοκρατίας και τα ανθρώπινα δικαιώματα που διέπουν την σημερινή κοινωνία. Οι Ρομ αποτελούν μια από τις κυριότερες ομάδες που υφίστανται έντονα το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού ,εξαιτίας των προκαταλήψεων και στερεότυπων που υπήρχαν από προηγούμενες γενιές, στερώντας με αυτόν τον τρόπο και από τον υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο την δυνατότητα αφομοίωσης θετικών χαρακτηριστικών που προέρχονται από την κουλτούρα της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας (Οικοκοινωνία, 2012).

3.2.1.3 Οικιστικό δίκτυο

Το στεγαστικό ζήτημα αποτελεί κύριο πρόβλημα, καθώς η μεγάλη πλειονότητα στεγάζεται σε καταλύματα πρόχειρης κατασκευής. Οι συνθήκες διαβίωσής αποτελούν εμπόδιο για την αξιοπρεπή διαβίωσή και την κοινωνική ένταξη των Ρομά. Υπολογίζεται ότι το 50% των Ρομά κατοικεί σε λυόμενα, παράγκες, καλύβια και γενικώς καταλύματα πρόχειρης κατασκευής, συνωστισμένοι, χωρίς τις βασικές τεχνικές και κοινωνικές υποδομές (Δατσερη Ε., Σκουλουη Χ., Τακίρτακογλου Ο. ,2010).

3.2.1.4 Υποδομές

Οι συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής στους χώρους όπου διαμένουν οι Ρομά είναι σε ιδιαίτερα άσχημη κατάσταση καθώς επηρεάζονται άμεσα από τις ελλείψεις σε θέματα υποδομών και δικτύων εξυπηρέτησης από τις οποίες χαρακτηρίζονται οι περιοχές αυτές.

Τα σημαντικότερα προβλήματα που εντοπίζονται:

- ♦ Έλλειψη οδικού δικτύου κυρίως στους αμιγείς καταυλισμούς
- ♦ Ανεπαρκής κάλυψη από δίκτυο υδροδότησης

- ♦ Έλλειψη δικτύων και χώρων αποχέτευσης
- ♦ Έλλειψη ή ανεπαρκή δίκτυα ηλεκτροδότησης και δημόσιου φωτισμού
- ♦ Χωροθέτηση χώρων διαμονής σε ακατάλληλες για οικιστική χρήση θέσεις όπως δηλαδή πλημμύρες λόγω των φυσικών χαρακτηριστικών του εδάφους, καλύπτουν χώρους όπου υπάρχει μη συμβατή χρήση (π.χ. βιομηχανική περιοχή, δρόμος, πράσινο κλπ)

Οι περιοχές χωροθέτησης των οικισμών των Ρομά είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένες καθώς πολλές έχουν ελλείψεις σε θέματα στέγασης αλλά και υγιεινής. Ανεπαρκές κρίνεται το επίπεδο των υποδομών στις περιοχές αυτές. Ο τομέας της ατομικής υγιεινής αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες καθώς απουσιάζει ένα ορθό αποχετευτικό σύστημα και ανύπαρκτη είναι η αποκομιδή των σκουπιδιών (Τεχνόπολις Αναπτυξιακή, 2011).

Παρά τις όποιες προσπάθειες της πολιτείας για περιορισμό του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά, το φαινόμενο της εναντίωσης για την μετεγκατάσταση των Ρομά είναι συχνό σε όλη την Ελληνική επικράτεια ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Τέτοιες περιπτώσεις εμφανίζονται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Μία από τις περιοχές που εμφανίζουν έντονα προβλήματα όσον αφορά την μετεγκατάσταση των Ρομά είναι η περίπτωση του Χαλανδρίου. Συγκεκριμένα, στο Χαλάνδρι το 2013 ζητήθηκε από την Τοπική Αυτοδιοίκηση ή μετεγκατάσταση των ρομά σε μία νατοϊκή βάση αρκετά απομακρυσμένη από την πόλη. Οι Ρομά της περιοχής καταγγέλλουν ότι η απόφαση αυτή πάρθηκε παράνομα χωρίς τη διαβούλευση με την κοινωνία και τον Συνήγορο του πολίτη. Η περιοχή επιλογής χωροθέτησης του οικισμού των ρομά επιβεβαιώνει για μία ακόμη φορά το φαινόμενο της περιθωριοποίησης της ελληνικής κοινωνίας (Amnesty International, 2013).

Τεταμένο είναι το κλίμα και στην περιοχή του Μενιδίου όπου δίχως καμία πρόταση για την μετεγκατάσταση των Ρομά η Τοπική Αυτοδιοίκηση προέβει σε κατεδάφιση αυθαίρετων κτιρίων του οικισμού των Ρομά (Amnesty International, 2013).

Η ενέργεια αυτή καταδικάστηκε από το Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ). Πρέπει να αναφέρουμε ότι μέχρι στιγμής η Ελλάδα δεν έχει τηρήσει τις

διεθνείς υποχρεώσεις της για την κοινωνική ένταξη των Ρομά, γεγονός ιδιαίτερα απογοητευτικό για την Ελλάδα του σήμερα (Ελληνικό Παρατηρητήριο των συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ),2014).

Η έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας του 2013 τεκμηριώνει την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια του 2012. Ο Πρόλογος και η έρευνα της χώρας με τη χώρα από 159 μεμονωμένες χώρες και περιοχές καθορίζουν μια συνολική επισκόπηση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τις καταχρήσεις που προκλήθηκαν από όσους βρίσκονται στην εξουσία σε εκείνους που στέκονται με τον τρόπο τους ενάντια στα κατεστημένα συμφέροντα τους .

Τον Αύγουστο του 2012, η κυβέρνηση εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν πριν και κατά τη διάρκεια της έξωσης. Επίσης, έχει συσταθεί διυπουργική επιτροπή για τον συντονισμό των πολιτικών.

Η Διεθνής Αμνηστία κάνει έκκληση για την διυπουργική καθοδήγηση να τροποποιηθεί για να διασφαλιστεί ότι κανείς δεν θα μείνει άστεγος μετά την έξωση. Στις Κοινότητες των Ρομά θα πρέπει να παρέχεται εναλλακτική διαμονή, ώστε να λαμβάνουν επαρκείς πληροφορίες για τις εξώσεις σε εύλογο χρόνο καθώς και κατάλληλη διαβούλευση θα πρέπει να λαμβάνει χώρα (Amnesty International, 2013).

Η Γαλλία δεν κάνει προβλέψεις για αποτελεσματική προστασία κατά των αναγκαστικών εξώσεων. Στις περισσότερες περιπτώσεις που λαμβάνουν χώρα σε ένα κλίμα εχθρότητας χωρίς εναλλακτική στέγαση προτείνεται οι Ρομά να είναι καταδικασμένοι σε μια ζωή συνεχούς ανασφάλειας, και αναγκάζονται να περιφέρονται από το ένα αυτοσχέδιο στρατόπεδο στο άλλο.

3.2.2. Υγεία

Τα προβλήματα υγείας, όπως υψηλή νοσηρότητα, μικρό προσδόκιμο ζωής και υψηλά ποσοστά παιδικής θνησιμότητας, είναι άμεσα συνυφασμένα με το κοινωνικοοικονομικό προφίλ τους, τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας, καθώς και με το μορφωτικό τους γενικότερα επίπεδο. Σύμφωνα με έρευνα των Γιατρών του Κόσμου το 1999, σε κάποιες

κοινότητες σκηνιτών μέχρι και το 99% ήταν προσβεβλημένο από τον ιό της ηπατίτιδας Α. Το 50% είχε επίσης εκτεθεί στον ιό της ηπατίτιδας Β (Will Guy,2009).

Μεταγενέστερος νόμος 3293/2004 θέσπισε το όργανο του Συνηγόρου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης , στα πλαίσια του Συνηγόρου του Πολίτη. Το όργανο αυτό εισηγείται προς το αρμόδιο Υπουργείο μέτρα για την αποκατάσταση και την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών στο χώρο των υπηρεσιών υγείας , την εξάλειψη των φαινομένων, κακοδιοίκησης και τη βελτίωση των υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης και των σχέσεων τους με τους πολίτες (Ν. 3293/2004).

3.2.3. Εκπαίδευση

Ο Τρόπος ζωής Ρομά αλλά και το γεγονός ότι η κοινότητα τους είναι διαχρονικά αποκλεισμένη καθιστά τη σχολική ένταξη-φοίτηση του πληθυσμού αυτού εξαιρετικά δύσκολη.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με διαδικτυακό άρθρο για την Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά όσον αφορά τη σχολική εκπαίδευση των Ρομά, υφίσταται ένας μύθος, αρκετά διαδεδομένος και μεταξύ τους, ότι δηλαδή η σχολική μόρφωση και οι σπουδές δεν αποτελούν στοιχείο απαραίτητο για τη ζωή τους και την κοινωνία τους. Η αποχή των Ρομά από τη σχολική φοίτηση προσεγγίζεται συχνά έξω από τη λογική της συσχέτισης με άλλους παράγοντες (σε συνάρτηση για παράδειγμα με άλλα άλυτα αιτήματα των οικογενειών και με την αδυναμία ή και άρνηση ορισμένων σχολικών κοινοτήτων να δεχθούν Ρομά μαθητές). Με τον τρόπο αυτό όμως οδηγείται κανείς εύκολα σε κρίσεις περί παθητικότητας των παιδιών και των οικογενειών τους. Τέτοιες αντιλήψεις, ενώ απέχουν πολύ από την πραγματικότητα και επί της ουσίας βλάπτουν, είναι ωστόσο για πολλούς αποδεκτές.

Οι Ρομά πλέον, συνειδητοποιώντας μέχρι ένα βαθμό την κοινωνική αναγκαιότητα θέλουν να μάθουν γράμματα, αλλά νοιώθουν ακόμα αδύναμοι να αναπληρώσουν μόνοι τους το κενό και «βλέπουν με σκεπτικισμό τις δύσκολες κι επίπονες προσπάθειες» (ΜαρσέλοςΒ., 1985).

Το σχολείο λοιπόν, ακόμη και σήμερα, αντιπροσωπεύει το διαφορετικό για τους Ρομά, π.χ. η κουλτούρα, η γλώσσα, η διαρρύθμιση του χώρου, οι ιδέες, όλα είναι προϊόντα μιας ξένης τάξης πραγμάτων. Οι δάσκαλοι και οι συμμαθητές είναι και αυτοί αντίστοιχα, μέλη της περιβάλλουσας κοινωνίας, η οποία συνήθως τους αντιμετωπίζει με στερεότυπα και προκαταλήψεις (Παυλή-Κορρέ Μ. & Βασιλειάδου Μ., 1996).

Παρά ταύτα η συμμετοχή τους στην εκπαίδευση δεν παρουσιάζεται επαρκής, με τους περισσότερους μαθητές, 12 ετών και άνω, να εγκαταλείπουν το σχολείο για να εργαστούν προκειμένου να συμπληρώσουν το εισόδημα της οικογένειάς τους. Αυτό το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο έχει τις ακόλουθες συνέπειες:

- ♦ Δυσκολίες στην απόκτηση πρόσβασης σε επαγγελματική και/ή σε κατ' επιλογήν εκπαίδευση και επομένως στην ανεύρεση επικερδούς απασχόλησης.
- ♦ Δεν επωφελούνται από τις υπάρχουσες δυνατότητες και από τα κοινωνικά προγράμματα, επειδή δεν έχουν τη σωστή πληροφόρηση (Will Guy, 2009).

3.2.4. Απασχόληση

Για τους περισσότερους Ρομά, βασική πηγή του εισοδήματός τους αποτελεί η εργασία τους, η οποία έχει εποχιακό χαρακτήρα και σε πολλές περιπτώσεις είναι αποκομμένη από την τυπική αγορά εργασίας είτε εντάσσεται σε μια άτυπη "παρά- αγορά". Σε γενικές γραμμές το εισόδημα των Ρομά είναι χαμηλό με αποτέλεσμα η συντριπτική πλειοψηφία των νοικοκυριών να έχει εισόδημα πολύ κάτω από το όριο της φτώχειας. Το υπόλοιπο 60% των Ρομά είναι άνεργοι, συνταξιούχοι, ασχολούμενοι με τα οικιακά κλπ. (Will Guy, 2009).

Συμπεραίνουμε ότι και στη Ελλάδα το επίπεδο προσδόκιμο ζωής και διαβίωσης σημειώνουν χαμηλά ποσοστά όπως και στην Ευρωπαϊκή Επικράτεια. Οι Ρομά υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό σε διάφορες χώρες της Ευρώπης. Αυτό ισχύει και στη χώρα μας και έχει ως χαρακτηριστικά του την κοινωνική και χωρική απομόνωση καθώς και την αποκοπή από τις διεργασίες των τοπικών κοινωνιών και την κοινωνική ζωή. Η στάση της ελληνικής Πολιτείας ως προς την κοινωνία των Ρομά χαρακτηρίζεται από έντονη αδιαφορία με αποτέλεσμα να εντείνεται ακόμα περισσότερο το φαινόμενο της

περιθωριοποίησής τους, η οποία βέβαια σε καμιά περίπτωση δεν αποτελεί προσωπική τους επιλογή. Αντίθετα, οι Ρομά είναι πρόθυμοι να ακολουθήσουν τις δημοκρατικές και νόμιμες διαδικασίες της ελληνικής κοινωνίας όσον αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα, χωρίς όμως να χάσουν την κουλτούρα τους.

Στην περίπτωση των Ρομά αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά που οδηγούν στην αντιμετώπισή τους ως ιδιαίτερη ομάδα. Στη χώρα μας έχει συσταθεί από το 1989 η Εθνική Επιτροπή Αντιμετώπισης του αναλφαβητισμού, ενώ τα μέτρα που λαμβάνονται αφορούν κυρίως την πρόληψη και την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού των ενηλίκων. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο οι Ρομά αντιμετωπίζονται ως μία ομάδα πληθυσμού για την οποία οργανώνονται δράσεις κατά του κοινωνικού αποκλεισμού και βέβαια και κατά του αναλφαβητισμού.

Άλλα στοιχεία που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των Ρομά είναι: 1) το πρόβλημα του ρατσισμού, που οδηγεί σε περιορισμένη πρόσβαση σε διάφορα κοινωνικά αγαθά όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η αγορά εργασίας. 2) το ελλιπές οικιστικό δίκτυο, το οποίο οδηγεί σε συνθήκες αναξιοπρεπούς διαβίωσης, 3) οι ελλειπείς υποδομές, με αποτέλεσμα οι περιοχές των Ρομά να είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένες και με ιδιαίτερα προβλήματα σε τομείς όπως η ατομική υγιεινή, 4) η ελλιπής υγειονομική φροντίδα και περίθαλψη, 5) η ανεπαρκής συμμετοχή στην Εκπαίδευση, με αποτέλεσμα για παράδειγμα τη δυσκολία πρόσβασης στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατά συνέπεια σε επαγγέλματα πιο επικερδή από αυτά στα οποία ήδη έχουν πρόσβαση οι Ρομά, και 6) ο συνήθης αποκλεισμός από την τυπική αγορά εργασίας, με αποτέλεσμα την ένταξη σε μια άτυπη «παρα-αγορά», κάτι που συχνά συνοδεύεται από εξαιρετικά χαμηλά εισοδήματα.

Για κάποια από τα παραπάνω προβλήματα έχουν ληφθεί κάποια μέτρα, όπως η θέσπιση του Συνηγόρου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, τα οποία όμως δεν είναι επαρκή αν κρίνουμε από το γεγονός ότι τα προβλήματα παραμένουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ

Ανησυχία για την δημιουργία πολιτικών ομαλής ένταξης των Ρομά στο κοινωνικό σύνολο υπήρξαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση από τη δεκαετία του 1960. Παρόλα αυτά, η πρώτη οδηγία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, έλαβε χώρα το 2000 και 2008⁴. Όσον αφορά την Ελληνική νομοθεσία άργησε να ξεκινήσει σε σύγκριση με την Ευρωπαϊκή. Επιπλέον, η Ελληνική νομοθεσία προσπάθησε να εντάξει την Ευρωπαϊκή νομοθεσία και γενικότερες να ταυτιστεί με τις Ευρωπαϊκές πολιτικές που ακολουθήθηκαν με στόχο την ομαλή και ισορροπημένη ένταξη των Ρομά εντός του κοινωνικού συνόλου.

4.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΕΣ

Μέσα στο γενικότερο πολιτικό πλαίσιο για την κοινωνική ισότητα και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού εκφράζεται η βούληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κοινωνική ένταξη των ρομά (Οδηγίες 43/2000 και 78/2000 της Επιτροπής περί της «αρχής της ίσης μεταχείρισης, ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με το από 31/1/08 ψήφισμά του: *«απευθύνει επείγουσα κλήση/απαίτηση για ένα περιεκτικό στρατηγικό πλαίσιο για τους Ρομά. Η πραγματοποίηση μιας συνένωσης από NGOs για ευρωπαϊκές πολιτικές αναφορικά με τους Ρομά στις 5/03/08 αντικατοπτρίζει τη βούληση της κοινωνίας των πολιτών να ενώσει δυνάμεις για την καλύτερη ένταξη αυτής της πολύ μεγάλης κοινότητας και μακροπρόθεσμα για μια συνεκτική κοινή στρατηγική για τους Ρομά από τους κύριους συμμετόχους σε ευρωπαϊκό επίπεδο»*(Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/43/ΕΚ).

Σύμφωνα με την Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/43/εκ τα προβλήματα της κοινωνίας των Ρομά έχουν εντοπιστεί από την δεκαετία του 1990 παρόλα αυτά οι συνθήκες στον

⁴Οδηγίες 43/2000 και 78/2000 .Council Conclusions on inclusion of the Roma(2008), 2914th GENERAL AFFAIRS Council meeting, Brussels. Η παραπάνω βούληση αποτυπώνεται σε σχετικό έγγραφο με τίτλο «Ευκαιρίες για μη Διάκριση και ισότητα: Μία ανανεωμένη Δέσμευση - Κοινοτικά Όργανα και Πολιτικές για την Ένταξη των Ρομά (COM (2008) 420)».

εργασιακό χώρο αλλά και διαβίωσης δεν έχουνε μεταβληθεί προς το καλύτερο κατά τη διάρκεια των 2 τελευταίων δεκαετιών.

Τα κεντρικά θέματα για την κοινωνική ένταξη των Ρομά που τίθενται στο κείμενο είναι:

- η πρόσβαση στην εκπαίδευση
- την απασχόληση
- τη δημόσια υγεία
- τη στέγαση
- τις υποδομές
- το θέμα του αγώνα κατά της φτώχειας

Βασικός ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η δημιουργία και ο συντονισμός πολιτικών που στοχεύουν στα παραπάνω θέματα για την κοινωνική ένταξη των Ρομά καθώς παράλληλα αυτά αποτελούν ευθύνη κάθε κράτους μέλους.

Ιδιαίτερα σημαντικό για την επιτυχία της πολιτικής κοινωνικής ένταξης θεωρείται η πολιτική βούληση και ικανότητα των κυβερνήσεων των κρατών - μελών στο να καταναείμουν πόρους και να στηρίζουν πολυδιάστατες παρεμβάσεις που λαμβάνουν υπόψιν ολιστικά την πραγματικότητα των Ρομά και που είναι στοχευμένες αποκλειστικά προς τους Ρομά. Η πραγματική πρόοδος όμως των παρεμβάσεων εξαρτάται από τους ίδιους τους Ρομά, που πρέπει να εμπλέκονται σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού, ως μέρος της διαδικασίας που αφορά στην κοινωνία των πολιτών.

Θεμελιώδης αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσωπικών ελευθεριών. Σύμφωνα με την Οδηγία 2000/43/EC, όλοι οι πολίτες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και συγκεκριμένα οι Ρομά είναι προστατευμένοι ενάντια σε τυχόν διακρίσεις είτε φυλετικής είτε εθνικής καταγωγής.

Το Ε.Κ.Τ. (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.) μπορεί να κινητοποιηθεί στα πιο πιεστικά προβλήματα των κοινοτήτων Ρομά. Τα Διαρθρωτικά Ταμεία μπορούν να αξιοποιηθούν για να βελτιώσουν τις βιοτικές και εργασιακές συνθήκες Ρομά, γυναικών, ανδρών, και παιδιών, στις παρακάτω βασικές θεματικές περιοχές:

4.1.1 Εκπαίδευση

Παρατηρείται ότι μεγάλο ποσοστό των νέων εντός της κοινωνίας των Ρομά σημειώνει μεγάλη έλλειψη σε θέματα εκπαίδευσης. Έχει γίνει προσπάθεια ενίσχυσης των υποδομών της εκπαίδευσης στο περιβάλλον των Ρομά μέσω διαφορετικών ταμείων για την ομαλότερη ένταξη τους στην εκπαίδευση αλλά η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό.

Οι παρακάτω δράσεις μπορούν να αναληφθούν με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου:

- Χρηματοδότηση σπουδών για να επιτευχθεί η τρέχουσα εκπαιδευτική κατάσταση και να προταθούν αντίστοιχα μέτρα
- Υποστήριξη και ενδυνάμωση προπαρασκευαστικών τάξεων για μαθητές που δεν μιλούν την εθνική γλώσσα
- Υποστήριξη / ενδυνάμωση οικογενειών
- Υποστήριξη after hour (εσπερινή)
- Υποστήριξη εργοδοτών, δασκάλων
- Δράσεις ευαισθητοποίησης

4.1.2 Απασχόληση

Μεγάλο ποσοστό ανεργίας πλήττει την κοινωνία των Ρομά. Στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η ομαλή ένταξη των Ρομά στο εργατικό δυναμικό κάθε Ευρωπαϊκής χώρας, γεγονός που είναι δυνατό να επιτευχθεί μέσω της καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού που δέχεται η κοινωνία των Ρομά.

4.1.3. Υγεία

Και στο επίπεδο της υγείας η κοινωνία των Ρομά αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Είναι αναγκαία η ενίσχυση των υγειονομικών υποδομών που αφορούν τους Ρομά καθώς και η άμεση ευαισθητοποίηση τους έτσι ώστε να επιλυθούν τα προβλήματα στο επίπεδο της υγείας. (Council Conclusions on inclusion of the Roma,2008)

4.2 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η ελληνική πολιτεία εναρμόνισε το εσωτερικό της δίκαιο (N.3304/2005, ΦΕΚ 16/A) με τις κοινοτικές οδηγίες 43/2000 και 78/2000 της Επιτροπής της ΕΕ, περί της «*Αρχής της ίσης μεταχείρισης, ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού*», που ενσωματώθηκαν στην εσωτερική έννομη τάξη με το Ν.3304/05(ΦΕΚ 16/A/27-01-05).

Ο συγκεκριμένος νόμος εμπεριέχει βασικούς όρους και κανονισμούς με στόχο την καταπολέμηση των διακρίσεων εντός του ευρύτερου κοινού. Όμως, υπήρξε άμεση ανάγκη για την δημιουργία ειδικών νομοθετημάτων όσον αφορά την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά.

Στο νομοθετικό πλαίσιο που υφίστανται για την στέγαση, εντοπίζονται αρκετές ελλείψεις κυρίως σε θέματα που αφορούν την διεκδίκηση κοινωνικής κατοικίας. Επιπλέον, η επίλυση διαφόρων ειδικών προβλημάτων δεν υφίστανται μέσω θεσμικών ρυθμίσεων αλλά μέσω της λήψης διαφόρων πολιτικών αποφάσεων σύμφωνα με το επίπεδο που κρίνεται ορθό να αντιμετωπιστεί το εκάστοτε ζήτημα (χώρα, περιφερειακή ενότητα, δημοτική ενότητα)

Επιπρόσθετα, εντός του ισχύον νόμου εντοπίζονται ελλείψεις και ασάφειες για διάφορα ζητήματα όπως είναι η κατάλληλη θέση για την χωροθέτηση των κατοικιών των Ρομά, η τεχνική υποδομή των κατοικιών αυτών καθώς και τα κριτήρια που απαιτούνται για την διεκδίκηση της κοινωνικής κατοικίας.(ΦΕΚ 16/A/27-01-05).

Σημαντικό νομοθέτημα θεωρείται η Απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (ΦΕΚ 412/Β' /29 – 03 – 2000), με την οποία γίνεται η χορήγηση στεγαστικών δανείων στους Έλληνες Ρομά με καθορισμό όρων, προϋποθέσεων και κριτηρίων, προκειμένου να αντιμετωπιστεί κάθε στεγαστικό πρόβλημα που δεν συμπεριλαμβανόταν στο Οργανωμένο Πρόγραμμα Δράσης. Τα στεγαστικά δάνεια προορίζονται για την αγορά ή ανέγερση κατοικίας, την αποπεράτωση υφισταμένης, την αγορά οικοπέδου και την ανέγερση σε αυτό κατοικίας.

Στον τομέα της Υγείας, ο Ν. 2519/97, προβλέπει *«την εκπόνηση και εφαρμογή προγραμμάτων υγείας σε ομάδες του πληθυσμού με φυλετικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που βρίσκονται σε υψηλό κοινωνικό κίνδυνο»*.

Στον χώρο της εκπαίδευσης, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων από το 1996 εφαρμόζει πολιτικές για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών αναγκών των ομάδων με κοινωνικές, πολιτισμικές ή θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, καθώς επίσης και των μαθητών που προέρχονται από ευάλωτα στον εκπαιδευτικό αποκλεισμό, κοινωνικο-πολιτισμικά περιβάλλοντα, όπως είναι οι Ρομά.

Η Ελληνική Πολιτεία, στην προσπάθεια να αντιμετωπίσει το φαινόμενο του εκπαιδευτικού αποκλεισμού, με τον Ν. 2413/96/ΦΕΚ 124 τ.Α/17.6.1996 για τη *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, προωθεί την οργάνωση και λειτουργία σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, για την παροχή εκπαίδευσης σε παιδιά με θρησκευτικές, πολιτισμικές ή γλωσσικές ιδιαιτερότητες.

Επιπλέον, στις ήδη υπάρχουσες σχολικές μονάδες, με την Υ.Α. Φ10/20/Γ1/708 / ΦΕΚ 1789 τ.Β/28-9-99, *«Διαπολιτισμική Εκπαίδευση - Ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων»*, δημιουργήθηκαν τάξεις υποδοχής και τάξεις ένταξης, καθώς και φροντιστηριακά τμήματα για τους μαθητές, των οποίων η μητρική γλώσσα δεν είναι η ελληνική.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι τόσο οι Ευρωπαϊκές όσο και οι Ελληνικές πολιτικές που ακολουθούνται στοχεύουν στην άρση των εμποδίων του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Επιπρόσθετα, οι πολιτικές αυτές,

Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής

στοχεύουν στην βελτίωση των υποδομών και των συνθηκών διαβίωσης των Ρομά που χρήζουν άμεση ενίσχυση και αναβάθμιση αλλά σημαντικός στόχος αποτελεί και η ευαισθητοποίηση των πολιτών και η κατάρριψη των στερεότυπων και των διακρίσεων κατά των Ρομά που υπάρχουν μέχρι σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε Ελλαδικό επίπεδο τις τελευταίες δεκαετίες ακολουθήθηκε πληθώρα στρατηγικών κατευθύνσεων με στόχο την κοινωνική ένταξη των Ρομά και την καταπολέμηση του φαινομένου του κοινωνικού τους αποκλεισμού. Οι δράσεις των στρατηγικών κατευθύνσεων στηρίζονται σε τέσσερις θεμελιώδεις τομείς, οι οποίοι είναι η εκπαίδευση, η απασχόληση, η υγειονομική περίθαλψη και η στέγαση.

5.1 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΡΟΜΑ

Πρέπει αναφέρουμε ότι εδώ και αρκετά χρόνια, το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομα απασχολεί σε έντονο βαθμό την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εντός των ορίων της ΕΕ, οι Ρομά υπολογίζεται ότι ανέρχονται γύρω στα 10 με 12 εκατομμύρια άτομα. Από τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία των Ρομά είναι ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και ελλιπής υγειονομική περίθαλψη. Επιπλέον, έχοντας συχνά εποχική – παροδική δουλειά- εργασία, συχνά αναγκάζονται να μετοικήσουν επιδιώκοντας την απόκτηση μιας σταθερής δουλειάς που θα τους δώσει την δυνατότητα να καλύψουν σε μεγαλύτερο και καλύτερο βαθμό της ανάγκης τους⁵.

Συχνά οι γυναίκες και παιδιά των Ρομά πέφτουν θύματα βίας, εκμετάλλευσης και εμπορίας, ακόμα και μέσα στις ίδιες τους τις κοινότητες. τα παιδιά σχεδόν όλα τα παιδιά καταλήγουν στους δρόμους, στα φανάρια και πουλάνε διαφορά ή και ζητιανεύουν αντί να πηγαίνουν σχολείο. Η έλλειψη μόρφωσης και κλειστή διαφορετική νοοτροπία τους χωρίζει από την κοινωνία και τους δυσκολεύει στο να βρουν δουλειά και για τον λόγο αυτό δεν έχουν μια σταθερή δουλειά και πουλανε ότι βρουν για να βγάλουν χρήματα για τη συντήρηση τους ημερησίως (European Commission, 2011)

Η ΕΕ, τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να βοηθάει σε οικονομικό, νομικό και πολιτικό επίπεδο τα άτομα της κοινωνίας των Ρομα έτσι ώστε να βελτιώσουν τα επίπεδα διαβίωσης και εκπαίδευσης τους με αποτέλεσμα να είναι δυνατή η ομαλή ένταξη τους

⁵ European Commission (2011) An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. Brussels: European Commission

στην ευρύτερη κοινωνία και να εξαλειφθούν τα φαινόμενα ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται ουκ ολίγες φορές. Πέρα όμως από τα μέτρα της ΕΕ, για να γίνει εφικτή η ομαλή προσαρμογή τους και ένταξη τους στην κοινωνία είναι αναγκαία να αλλάξει και η νοοτροπία και η στάση των ατόμων της κοινωνίας απέναντι τους. Σεβόμενη η ΕΕ τις κοινές αξίες για ελεύθερη μετακίνηση και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθώς και τους κοινούς στόχους για πολιτική σταθερότητα, οικονομική ευημερία, κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη που έχουν τεθεί μεταξύ των κρατών μελών της, είναι απαραίτητη η ανάληψη ρόλου από την πλευρά της έτσι ώστε να καθοριστούν και να υλοποιηθούν ορθές πολιτικές για την ομαλή ενσωμάτωση των Ρομά.

Στα πλαίσια της καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάλεσε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αναθεωρήσουν και σε ένα μεγάλο βαθμό να βελτιώσουν τις εθνικές στρατηγικές τους με στόχο την εξάλειψη του αυτού του φαινομένου. Συγκεκριμένα, για το σκοπό αυτό εξέδωσε το έγγραφο «Πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020» στις 5 Απριλίου του 2011 (European Commission, 2011).

Το πλαίσιο αυτό αντιμετωπίστηκε με ιδιαίτερη θέρμη από τα κράτη μέλη, καθώς εγκρίθηκε άμεσα από τους αρχηγούς των κρατών και των κυβερνήσεων της ΕΕ. Ιδιαίτερα ενθαρρυντικά αποτελέσματα για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Ρομά μπορούν να αποτελέσουν τα κονδύλια της ΕΕ κυρίως μέσω των διαθρωτικών ταμείων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εντόπισε τέσσερις θεμελιώδεις τομείς μέσω των οποίων θα ακολουθηθούν οι εθνικές πολιτικές και τα διάφορα προγράμματα δράσης με στόχο την καταπολέμηση και εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται η κοινωνία των Ρομά. Συγκεκριμένα, οι τομείς αυτοί διευθετήθηκαν στην έκτακτη συνεδρίαση στις 22 Μαρτίου του 2012 στις Βρυξέλλες και είναι οι εξής :

α) Εκπαίδευση

Ο στόχος της ΕΕ είναι να εξασφαλίσει ότι όλα τα παιδιά των Ρομά θα ολοκληρώνουν τουλάχιστον τη φοίτησή τους από την προσχολική έως τη δευτεροβάθμια και ακόμα και την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στη Φιλανδία αυξήθηκε και το ποσοστό συμμετοχής στην

προσχολική εκπαίδευση από 2% σε 60%. Στην Ουγγαρία θεσπίστηκε νέος νόμος που καθιστά υποχρεωτική τη διετή προσχολική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά. Αντίστοιχη υποχρεωτική διετής προσχολική εκπαίδευση προβλέπεται στη Βουλγαρία, ενώ στην Ιρλανδία εφαρμόζεται ο θεσμός των «μετακινούμενων δασκάλων» που ακολουθούν τις νομαδικές κοινότητες. Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, όλα τα παιδιά σχολικής ηλικίας στην ΕΕ πρέπει να πηγαίνουν σχολείο. Ωστόσο, σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποίησε πρόσφατα ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, σε αρκετά κράτη μέλη ένα ποσοστό τουλάχιστον 10 % των παιδιών Ρομά ηλικίας 7 έως 15 ετών δεν πηγαίνει σχολείο (European Commission, 2011).

β) Απασχόληση

Ο στόχος της ΕΕ είναι να μειώσει τη διαφορά που υπάρχει στην απασχόληση, στην εργασία μεταξύ των Ρομά και του υπόλοιπου πληθυσμού, οι οποίες όμως πολύ σπάνια συνοδεύονταν από συστηματικά στοχευμένα μέτρα σχετικά με τη ζήτηση στην αγορά εργασίας, όπως η καταπολέμηση των διακρίσεων και η παροχή κινήτρων στους εργοδότες. Ιδίως στα κράτη μέλη που έχουν υψηλότερα ποσοστά Ρομά, ο συγκεκριμένος πληθυσμός είναι, σε μεγάλο βαθμό, συγκεντρωμένος σε αγροτικές περιοχές. Αυτά τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν υπόψη τη γεωγραφική κατανομή κατά τη χάραξη της στρατηγικής τους, εντοπίζοντας κατάλληλες δραστηριότητες (τόσο στον τομέα της γεωργίας όσο και σε άλλους τομείς) στις οποίες να μπορούν να συμμετάσχουν οι Ρομά, εξασφαλίζοντας έτσι πραγματικές ευκαιρίες απασχόλησης για τον συγκεκριμένο πληθυσμό (European Commission, 2011).

γ) Υγειονομική περίθαλψη

Ο στόχος της ΕΕ είναι να μειώσει τη διαφορά που αφορά την υγειονομική περίθαλψη μεταξύ των Ρομά και του υπόλοιπου πληθυσμού. Ειδικότερα, η κυβέρνηση της Γαλλίας δεσμεύτηκε να μειώσει τα οικονομικά εμπόδια στην υγειονομική περίθαλψη, ενώ οι κυβερνήσεις της Ρουμανίας και της Ισπανίας επένδυσαν σε διαμεσολαβητές στον τομέα της υγείας για την κοινότητα των Ρομά (European Commission, 2011).

δ) Στέγαση και ουσιώδεις βασικές υπηρεσίες

Ο στόχος της ΕΕ είναι να γεφυρωθεί στη διαφορά και απώλεια μεταξύ του ποσοστού των Ρομά που έχουν πρόσβαση σε στέγαση και σε υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και του υπόλοιπου ποσοστού αυτού του πληθυσμού (European Commission, 2011).

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η ΕΕ καλεί τα κράτη μέλη να ακολουθήσουν τοποθετημένη προσέγγιση σύμφωνα με τις κοινές βασικές αρχές για την ενσωμάτωση των Ρομά και να εξασφαλίσουν ότι οι εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά θα συμφωνούν με τα εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» υιοθετώντας τις αρχές της:

Κινητοποίησης του περιφερειακού/τοπικού επιπέδου και της κοινωνίας των πολιτών

- Αποτελεσματικής παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμοζόμενης πολιτικής
- Απαγόρευσης των διακρίσεων και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Στην κατεύθυνση αυτή η Ε.Ε. στοχεύει στη διαμόρφωση Εθνικών πολιτικών για τους Ρομά ενθαρρύνοντας τα κράτη μέλη:

- Να συνεχίσουν τον τακτικό διμερή διάλογο με την Επιτροπή και τους ενδιαφερόμενους φορείς ώστε:
- Να εμπλέξουν στις προσπάθειες τις περιφερειακές και τοπικές αρχές
- Να συνεργάζονται στενά με την κοινωνία των πολιτών
- Να χορηγούν αναλογικούς χρηματοδοτικούς πόρους
- Να παρακολουθούν την πρόοδο και να επιτρέπουν την προσαρμογή των πολιτικών
- Να καταπολεμούν τις διακρίσεις με πειστικό τρόπο

5.2 ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ 2020

Η κοινωνική ένταξη των Ρομά προϋποθέτει την ανάπτυξη Εθνικής Στρατηγικής και Εθνικού Στρατηγικού Σχεδιασμού από κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και από την Ελλάδα.

Το «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (2001-2008)» αλλά και η μελέτη «Καταγραφή Υφιστάμενης Κατάστασης των ΡΟΜΑ στην Ελλάδα > συμπεριλαμβάνουν γραμμές που κατευθύνουν προς την ανάπτυξη των στρατηγικών. Απολογισμός Δράσεων και Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για την 4η Προγραμματική Περίοδο» (Ενδιάμεση διαχειριστική αρχή Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 2012).

Οι παρακάτω στόχοι περιλαμβάνονται στην Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2012-2020 :

- καταγραφή και απεικόνιση της υφιστάμενης κατάστασης
- ως αποτελέσματα της καταγραφής και με κριτήριο τις ανάγκες των Ρομά και τους πόρους που διατίθενται, επανασχεδιασμός και επαναοριοθέτηση των προτεραιοτήτων
- δημιουργία διοικητικού μηχανισμού για τη διαχείριση της εθνικής στρατηγικής.

Στο Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά, ο Στρατηγικός Στόχος, είναι «η άρση των όρων του κοινωνικού αποκλεισμού των Ρομά και η δημιουργία των προϋποθέσεων της κοινωνικής ένταξης των Ρομά, Ελλήνων και αλλοδαπών που διαβιούν νόμιμα στην χώρα».

Η επίτευξη του Στρατηγικού Στόχου θα πραγματοποιηθεί μέσω τριών επιμέρους στόχων:

i. Εξασφάλιση και εγγύηση του «κατοικείν»

Στην Ελλάδα οι συνθήκες διαβίωσης και στέγασης των Ρομά είναι ακατάλληλες. Ο παραπάνω στόχος αποσκοπεί στη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών κατοίκησης των Ρομά η οποία πρέπει να είναι ασφαλής και λειτουργική, οργανικά συνδεδεμένη με τον

αστικό και κοινωνικό ιστό. (Ενδιάμεση διαχειριστική αρχή Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 2012)

ii. Ανάπτυξη υποστηρικτικού πλέγματος κοινωνικής παρέμβασης (στους τομείς της απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας)

Με τον δεύτερο στόχο επιδιώκεται έως το 2020 η αύξηση του αριθμού των παιδιών στην εκπαίδευση και παράλληλα η μείωση της σχολικής διαρροής και αποτυχίας.

Οι στόχοι για την ομαλότερη ένταξη των Ρομά μέχρι το 2020 σε θέματα υγείας, απασχόλησης και εκπαίδευσης είναι οι ακόλουθοι. (Ενδιάμεση διαχειριστική αρχή Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 2012)

Υγεία :

- πρόσβαση στις πρωτοβάθμιες Υπηρεσίες Υγείας,
- οι παρεμβάσεις στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών

Απασχόληση :

- μείωση της αδήλωτη εργασία
- αύξηση της προσβασιμότητας στην αγορά εργασίας
- ενίσχυση της επιχειρηματικότητας ιδιαίτερα για τους νέους Ρομά.

Εκπαίδευση :

- Αύξηση των νέων Ρομά στα σχολεία
- Μείωση της εγκατάλειψης των σχολείων
- Αύξηση του ποσοστού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Μείωση του ποσοστού των αναλφάβητων στην κοινωνία των Ρομά

iii. Ανάπτυξη Κοινωνικού διαλόγου και συναίνεσης, μέσω της κοινωνικής χειραφέτησης και της συμμετοχής των ίδιων των Ρομά.

Στοχεύοντας στην κοινωνική ένταξη των Ρομά, κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία ενός θεσμού κοινωνικής διαβούλευσης ο οποίος θα θέτει ως προτεραιότητα την μελέτη των διαδικασιών της ανάπτυξης των πολιτικών που ακολουθούνται για την ένταξη τους καθώς την εφαρμογή αυτών των πολιτικών. Για να είναι επιτυχές το παραπάνω εγχείρημα είναι απολύτως απαραίτητη η εκπροσώπηση των Ρομά. (Ενδιάμεση διαχειριστική αρχή Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 2012)

Συμπερασματικά, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η Ελλάδα έχει προσπαθήσει σε μεγάλο και ικανοποιητικό βαθμό να ταυτίσει τις στρατηγικές της κατευθύνσεις και τις πολιτικές της με αυτές τις Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά την ομαλή ένταξη των Ρομά εντός του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Μέσα από μια σειρά δράσεων στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της απασχόλησης αλλά και της στέγασης γίνονται έντονες προσπάθειες καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και της εξάλειψης των στερεοτύπων και των διακρίσεων εις βάρος των Ρομά.

Στην περιοχή του Ηφαίστου ⁶(στα τουρκικά Καλκάντζα), διαμένουν 1706 κάτοικοι

Πίνακας 6.1: Πληθυσμιακή εξέλιξη του οικισμού Ηφαίστου, 1961-2011

Έτος απογραφής	Πληθυσμός
1961	1.203
1971	1.414
1981	1.568
1991	1.285
2001	1.519
2011	1.706

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 1961- 2011. Ιδία επεξεργασία

Στο παραπάνω πίνακα παρουσιάζονται τα πληθυσμιακά στοιχεία του οικισμού Ηφαίστου κατά τις απογραφές 1961 και 2011. Παρατηρείται ο πληθυσμός αυξήθηκε κατακόρυφα από 1.230 μέχρι και 1.706.

Μέχρι τη δεκαετία του '30 ο συγκεκριμένος πληθυσμός ελλήνων μουσουλμάνων, διέμενε στο αστικό κέντρο της Κομοτηνής όμως το 1938, επί Μεταξά, ο εν λόγω πληθυσμός εκδιώχθηκε και η μετεγκατάσταση τους έγινε στην περιοχή του Ηφαίστου, ιδιοκτησίας του Δήμου ήδη από την εποχή της σύστασης του (1924). Γύρω στα 1938 βρίσκονταν περίπου ογδόντα μετεγκαταστημένες οικογένειες που έμεναν σε πρόχειρες κατασκευές και αποθήκες (Urbact/ Sure,2012).

Ο οικισμός του Ηφαίστου αντιμετωπίζει ακόμη και σήμερα ζητήματα από την έλλειψη τίτλων ιδιοκτησίας κατοικιών. Η πλειονότητα των κτισμάτων είναι αυθαίρετες κατασκευές, χωρίς τίτλους ιδιοκτησίας γης (Urbact/Sure,2012). Τα σπίτια δεν τους ανήκουν, αφού ποτέ δεν τους δόθηκαν οι τίτλοι ιδιοκτησίας. Σήμερα (2015) ένα τμήμα

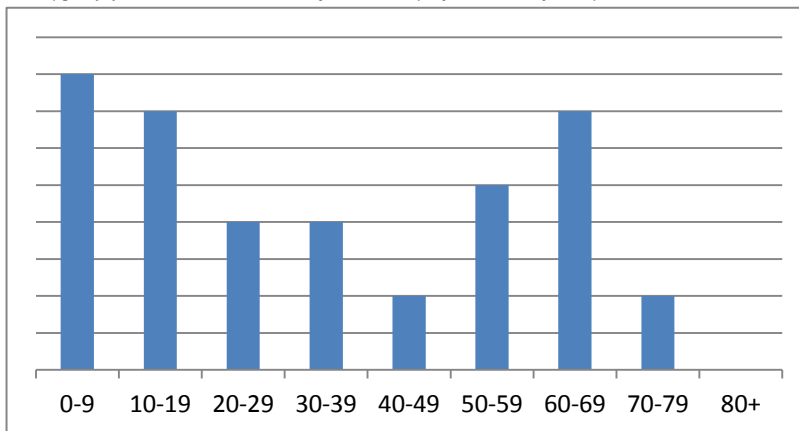
⁶ Ζεγκίνης Ευ.Χ (1994). Οι Μουσουλμάνοι Αθίγαννοι της Θράκης. Θεσσαλονίκη: ΙΜΧΑ. Σύμφωνα με τον Ζεγκίνη (1994) το όνομα του οικισμού προέρχεται από τον Καλατζή, τον Γενικό Διοικητή Θράκης το 1938 ο οποίος έδωσε το καταυλισμό ρομά από το κέντρο της Κομοτηνής και δημιούργησε τον νέο οικισμό βορειοδυτικά στα περίχωρα της πόλης (Καλατζής > Καλάτζα > Καλκάντζα). Σύμφωνα με μια άλλη θεωρία το όνομα προέρχεται από Τουρκική λέξη *Kalkunca* που σημαίνει "προσωρινό ξεσίκωμα" ή το *kalktik* που σημαίνει κάτι παρόμοιο. Κατά μια άλλη εκδοχή προέρχονται από τις δύο Τουρκικές λέξεις *kalk* + *can* που σημαίνει ξεσίκωμα ψυχής και αναφέρεται στο εκτοπισμό των Ρομά και μετεγκατάσταση στο νέο οικισμού. Η *Καλκάντζα* μετονομάστηκε αργότερα στην σημερινή επίσημη ονομασία *Ηφαιστος*.

της περιοχή μελέτης βρίσκεται στην κυριότητα του Δήμου Κομοτηνής, όπως προκύπτει από συνημμένη βεβαίωση του Δήμου(παράρτημα)

6.2 ΒΑΣΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Οι κάτοικοι της περιοχής είναι μόνιμοι κάτοικοι και όχι μετακινούμενος πληθυσμός που είναι κύριο χαρακτηριστικό των Ρομά. Η δομή των οικογενειών του πληθυσμού του Ηφαιστου στηρίζεται στον μεγάλο αριθμό παιδιών καθώς και σε γάμους σε μικρή ηλικία. Έτσι το νοικοκυριό μπορεί να περιλαμβάνει συνήθως περισσότερες από 1 οικογένειες, οι οποίες διαμένουν στον ίδιο χώρο.

Διάγραμμα 6.1 : Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Στην συγκεκριμένη περιοχή η ηλικιακή ομάδα 0-10, 10-19 και 60-69 συγκεντρώνει με διαφορά το μεγαλύτερο ποσοστό. Λόγω υψηλού επιπέδου ανεργίας στην περιοχή Ηφαιστος τα άτομα από 20-49 τείνουν να φεύγουν από την περιοχή για ανεύρεση εργασίας με αποτέλεσμα τα ποσοστά των αντίστοιχων ηλικιακών ομάδων να είναι σχετικά χαμηλά.

Οι κάτοικοι του οικισμού Ηφαιστου είναι επιφυλακτικοί με τις παρεμβάσεις που επιδιώκει να κάνει ο Δήμος Κομοτηνής στον τομέα της εκπαίδευσης, της απασχόλησης

και των υποδομών. Συγκεκριμένα δηλώνουν πως οι παρεμβάσεις είναι για σύντομο διάστημα και δεν υπάρχει συνέχεια σε επίπεδο σχεδιασμού και υλοποίησης.

6.2.1 Απασχόληση

Ένα από τα βασικά προβλήματα στην περιοχή είναι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας.

Τα χαρακτηριστικά των συνθηκών απασχόλησης στον Ήφαιστο είναι τα εξής

- Εποχιακές εργασίες στον τομέα των κατασκευών
- Πωλητές σε λαϊκές αγορές
- Βοηθοί σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις
- Βοηθοί στα σφαγεία

6.2.2. Εκπαίδευση

Στην περιοχή του Ηφαιστου λειτουργούν μειονοτικό Δημοτικό σχολείο και Νηπιαγωγείο τα οποία καλύπτουν μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση των παιδιών της περιοχή. Η φοίτηση των παιδιών στο μειονοτικό σχολείο εξασφαλίζει εν μέρει την επαφή τους, με την ελληνική γλώσσα και τη διατήρηση της μητρικής τους, προετοιμάζοντας τα για τις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης.

Σημαντική δράση στο Μειονοτικό Δημοτικό Σχολείο έχει το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων (ΠΕΜ). Στόχος είναι η ένταξη των παιδιών της Μειονότητας στο εκπαιδευτικό σύστημα και την ευρύτερη κοινωνία, στην αναβάθμιση της εκπαίδευσης τους , με έμφαση στην καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας που θα βοηθήσει τη μελλοντική τους ένταξη στην εργασία με καλύτερους όρους, στη διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών και στην υποστήριξη των οικογενειών για να ενισχύσουν τη σχολική επίδοση των παιδιών τους.

6.3 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Ο οικισμός του Ηφαίστου έχει ρυμοτομικό σχέδιο σύμφωνα με την αριθ. 8502/97 απόφαση του Νομάρχη Ροδόπης (ΦΕΚ 424/Δ/15-6-1999) ενώ είχε οριοθετηθεί με την υπ' αριθμ. Τ.Π. & Π.Ε. 2299/19.6.93 Απόφαση του Νομάρχη Ροδόπης.

Οι τομείς των Όρων Δόμησης στον οικισμό ΗΦΑΙΣΤΟΥ καθορίζονται σε τρεις (3).

Πίνακας 6.2 : Οι τομείς των Όρων Δόμησης στον οικισμό Ηφαίστου

Οι όροι και κανονισμοί Δόμησης	Ιος ΤΟΜΕΑΣ	Πος ΤΟΜΕΑΣ	ΙΙος ΤΟΜΕΑΣ
	Περιλαμβάνει το πυκνοδομημένο τμήμα του οριοθετημένου οικισμού	περιλαμβάνει το υπόλοιπο τμήμα του οριοθετημένου οικισμού (ως επί το πλείστον αδόμητο τμήμα).	περιλαμβάνει τμήμα του ΙΙου Τομέα όπως ήταν οριοθετημένος (ως επί το πλείστον πυκνοδομημένο).
1.Αρτιότητα	Θεωρούνται άρτια τα οικόπεδα με ελάχιστο εμβαδόν 150.00 τ.μ. και πρόσωπο 6.00 μ.	Θεωρούνται άρτια τα οικόπεδα με ελάχιστο εμβαδόν 500 τ.μ. και πρόσωπο 18.00 μ.	α)Θεωρούνται άρτια τα οικόπεδα με ελάχιστο εμβαδόν 300.00 τ.μ. και πρόσωπο 12.00 μ. β)Κατά παρέκκλιση θεωρούνται άρτια τα οικόπεδα εφ' όσον έχουν εμβαδόν 150.00 τ.μ. και πρόσωπο 6.00 μ.

2.Μέγιστο Ποσοστό Κάλυψης	Ορίζεται το 70% της επιφανείας των οικοπέδων.	Ορίζεται το 50% της επιφανείας των οικοπέδων.	Ορίζεται το 70% της επιφανείας των οικοπέδων.
3.Συντελεστής Δόμησης	<p>A)Επιτρέπεται η ανέγερση κτιρίων με Σ.Δ. που κλιμακώνεται προοδευτικά και ανάλογα με την επιφάνεια του οικοπέδου ως εξής:</p> <p>α 1) Για τα πρώτα 100 τ. μ. επιφανείας του οικοπέδου Σ.Δ. 1.60.</p> <p>α2) Για τα επόμενα 100 τ.μ. επιφανείας του οικοπέδου Σ.Δ. 0.80.</p> <p>α3) Για τα επόμενα 100 τ.μ. επιφανείας του οικοπέδου Σ.Δ. 0.60.</p> <p>α4) Για το πέραν των 300 τ.μ. τμήμα επιφανείας του οικοπέδου ορίζεται Σ.Δ. 0.40.</p> <p>Η συνολική επιφάνεια ορόφων στο οικοπέδο για κύρια και βοηθητικά κτίρια δεν μπορεί να υπερβεί τα 400 τ. μ.</p> <p>B) Κατά παρέκκλιση των προηγούμενων ορίζεται: β1) Για οικοπέδο που έχει χαρακτηριστεί χώρος για ανέγερση κτιρίου κοινής ωφέλειας επιφανείας πέραν των 300 τ.μ., Δ.Σ. 0.80 χωρίς περιορισμό στη συνολική επιφάνεια ορόφων.</p> <p>β2) Για οικοπέδα τουριστικών εγκαταστάσεων ή αμιγούς</p>	<p>A) Ορίζεται ενιαίος συντελεστής δόμησης 0,60.</p> <p>Η συνολική επιφάνεια ορόφων στο οικοπέδο για κύρια και βοηθητικά κτίρια δεν μπορεί να υπερβεί τα 400 τ.μ.</p> <p>B) Κατά παρέκκλιση των προηγούμενων ορίζεται:</p> <p>β1) Για οικοπέδο που έχει χαρακτηριστεί χώρος για ανέγερση κτιρίου κοινής ωφέλειας επιφανείας πέραν των 300 τ.μ., Σ.Δ. 0.80 χωρίς περιορισμό στη συνολική επιφάνεια ορόφων.</p> <p>β2) Για οικοπέδα τουριστικών εγκαταστάσεων ή αμιγούς</p>	<p>A) Επιτρέπεται η ανέγερση κτιρίων με Σ.Δ. που κλιμακώνεται προοδευτικά και ανάλογα με την επιφάνεια του οικοπέδου ως εξής:</p> <p>α1) Για τα πρώτα 100 τ.μ. επιφανείας του οικοπέδου Σ.Δ. 1.20.</p> <p>α2) Για τα επόμενα 100 τ.μ. επιφανείας του οικοπέδου Σ.Δ. 0.60.</p> <p>α3) Πα το πέραν των 200 τ.μ. τμήμα επιφανείας του οικοπέδου ορίζεται Σ.Δ. 0.40.</p> <p>Η συνολική επιφάνεια ορόφων στο οικοπέδο για κύρια και βοηθητικά κτίρια δεν μπορεί να υπερβεί τα 400 τ.μ.</p> <p>B)Κατά παρέκκλιση των προηγούμενων ορίζεται:</p> <p>β1) Πα οικοπέδο</p>

	<p>επαγγελματικής χρήσης ο Σ.Δ. ορίζεται ως εξής:</p> <p>Για το πέραν των 300 τ.μ. και μέχρι 2.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,60.</p> <p>Για το πέραν των 2.000 τ.μ. και μέχρι 4.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,50.</p> <p>Για το πέραν των 4.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,60. Και στις περιπτώσεις αυτές τα κτίρια ανεγείρονται χωρίς περιορισμό στη συνολική επιφάνεια ορόφων</p>	<p>επαγγελματικής χρήσης ο Σ.Δ. ορίζεται ως εξής :</p> <p>Για το πέραν των 300 τ.μ. και μέχρι 2.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,60.</p> <p>Για το πέραν των 2.000 τ.μ. και μέχρι 4.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,50.</p> <p>Για το πέραν των 4.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,60.</p> <p>Και στις περιπτώσεις αυτές τα κτίρια ανεγείρονται χωρίς περιορισμό στη συνολική επιφάνεια ορόφων.</p> <p>Όλοι οι υπόλοιποι όροι δόμησης ισχύουν οι ίδιοι με τον ΤΟΜΕΑΙ.</p>	<p>που έχει χαρακτηριστεί χώρος για ανέγερση κτιρίου κοινής ωφέλειας πέραν των 300 τ.μ., Σ.Δ. 0.80 χωρίς περιορισμό στη συνολική επιφάνεια ορόφων.</p> <p>β2) Πα οικοπέδα τουριστικών εγκαταστάσεων ή αμιγούς επαγγελματικής χρήσης ο Σ.Δ. ορίζεται ως εξής:</p> <p>Για το πέραν των 300 τ.μ. και μέχρι 2.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,60.</p> <p>Για το πέραν των 2.000 τ.μ. και μέχρι 4.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,50.</p> <p>Για το πέραν των 4.000 τ.μ. τμήμα οικοπέδου, ο Σ.Δ. ορίζεται σε 0,60.</p> <p>Και στις περιπτώσεις αυτές τα κτίρια ανεγείρονται χωρίς</p>
--	---	--	--

			περιορισμό στη συνολική επιφάνεια ορόφων. Όλοι οι υπόλοιποι όροι δόμησης ισχύουν οι ίδιοι με τον ΤΟΜΕΑΙ.
4.Σύστημα δόμησης	Οι αποστάσεις μεταξύ ανεξαρτήτων κτιρίων μέσα από οικόπεδο καθώς και οι αποστάσεις από τα πλάγια και οπίσθια όρια καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 9 του ΓΟΚ 85.		
5.Μέγιστο ύψος κτιρίων	Ορίζεται σε 7,50 μ. + 2,00 μ. (στέγη). Κλίση στέγης μικρότερη ή ίση του 40%.Ελάχιστο ύψος ορόφου 2,40 μ.		
6.Ειδικοί όροι δόμησης	Δεν προτείνονται.		

Πηγή: Η με αριθ. 8502/97 απόφαση του Νομάρχη Ροδόπης (ΦΕΚ 424/Δ/15-6-1999)

Από τα ανωτέρω και σύμφωνα με τον τοπογραφικό διάγραμμα σε κλίμακα 1:1000 που συνοδεύει τη Πολεοδομική Μελέτη Πολεοδόμησης- επέκτασης του οικισμού Ηφαίστου προκύπτουν τα κάτωθι:

- Ο τομέας Ι που περιλαμβάνει το πυκνοδομημένο τμήμα του οριοθετημένου οικισμού ήταν ήδη δομημένος κατά την έγκριση της Πολεοδομικής Μελέτης (15/6/1999) και ανήκει στον Δήμο Κομοτηνής⁷. Τα οικόπεδα του τομέα Ι έχουνε αρτιότητα 150 τ.μ. και πρόσωπο 6 μέτρα, ποσοστό κάλυψης 70% της επιφάνειας

⁷ Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία υπαλλήλου της Υπηρεσίας Δόμησης Κομοτηνής για την ανοικοδόμηση ή την τακτοποίηση-νομιμοποίηση κτισμάτων στον κεντρικό τομέα Ι του ρυμοτομικού σχεδίου, απαιτείται η χορήγηση βεβαίωσης – συναίνεσης του Δήμου, ο οποίος έχει την κυριότητα του οικοπέδου.

- των οικοπέδων και κλιμακωτό συντελεστή δόμησης (για τα πρώτα 100 τ.μ. για τα επόμενα 100 Σ.Δ 0,8 κ.α).
- Ο τομέας II που βρίσκεται βόρεια του τομέα I και περιλαμβάνει τα αδόμητα οικοπέδα του οικισμού με μεγάλη αρτιότητα (ελάχιστο εμβαδό 500τ.μ. και πρόσωπο 18,00 μέτρα), μικρό ποσοστό κάλυψης (50% της επιφάνειας των οικοπέδων) και χαμηλό ενιαίο συντελεστή δόμησης (0,6).
 - Ο τομέας III βρίσκεται δυτικά του τομέα I I και περιλαμβάνει τα οικοπέδα του οικισμού που δομούνται μετά την έγκριση της πολεοδομικής μελέτης. Η αρτιότητα των οικοπέδων είναι 300τ.μ. και πρόσωπο τα 12,00 μέτρα), το ποσοστό κάλυψης το 70% της επιφάνειας των οικοπέδων και ο συντελεστής δόμησης κλιμακωτός (Για τα πρώτα 100 τ.μ. επιφάνειας του οικοπέδου Σ.Δ. 1.20, κ.ο.κ.).

6.3.1 Χρήσεις γης οικισμού

Η περιοχή μελέτης (βλ. χάρτη A1 Παραρτήματος) αποτελείται κατά κανόνα από κατοικίες. Παράλληλα υπάρχουν και μερικά μικρά καταστήματα που εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων της περιοχής (παντοπωλείο, κρεοπωλείο, αρτοποιείο, καφεενία κ.α) τα οποία είναι συγκεντρωμένα στο πυκνοδομημένο τμήμα του τομέα I. Ειδικότερα, υπάρχουν δύο καφεενία και οχτώ μαγαζιά με ψιλικά είδη κυρίως στις οδούς Αιγαίου, Οινόης, Γλυφάδας, Ρόδου, Νέστου, Τραιανουπόλεως, Ίμβρου.

Σημείο αναφοράς για την περιοχή αποτελεί το αρτοποιείο «Ηρωικό Σούλι» που βρίσκεται στο κεντρικό δρόμο που ενώνει την Κομοτηνή με τον οικισμό και το χωριάτικο ψωμί που παράγει καλύπτει τις καθημερινές ανάγκες όχι μόνο των κατοίκων του οικισμού αλλά και της ευρύτερης περιοχής (Κομοτηνή και γειτονικά χωριά). Οι ιδιοκτήτες του αρτοποιείου δεν είναι Ρομά σε αντίθεση με το υπόλοιπο πληθυσμό του οικισμού που είναι Ρομά.

Σημαντική είναι η παρουσία του πνευματικού κέντρου που λειτουργεί και ως κέντρο ψυχαγωγίας για τους νέους Ρομά.

Επίσης, μεγάλο ποσοστό των οικοπέδων του τομέας II παραμένει αδόμητο διότι αποτελεί το καλλιεργήσιμο χώρο των οικογενειών που έχουν ήδη τις κατοικίες τους στο πυκνοδομημένο τμήμα του τομέα I.

Οι οργανωμένοι κοινόχρηστοι χώροι (πλατείες, παιδική χαρά) είναι ελάχιστοι. Υπάρχουν δύο πλατείες οι οποίες δεν καλύπτουν τις ανάγκες του οικισμού. Μόνη διέξοδος είναι η παιδική χαρά και η αυλή του δημοτικού σχολείου. Ωστόσο, ο εξοπλισμός της παιδικής χαράς είναι ελλιπής. Όπως είναι φυσικό, εκεί μαζεύονται όλα τα παιδιά του οικισμού, ηλικίας μέχρι 9 χρονών, με αποτέλεσμα τις περισσότερες ώρες της ημέρας να μην υπάρχει κανένας απολύτως χώρος, για να παίξουν με ασφάλεια τα μικρότερα παιδιά.

Οι κοινωφελείς εξυπηρετήσεις του οικισμού είναι οι εξής:

- αθλητικές εγκαταστάσεις
- χώρος εκπαίδευσης (δημοτικό σχολείο-νηπιαγωγείο),
- χώρος υγείας(κέντρο περίθαλψης)
- χώρος πολιτισμού(πνευματικό κέντρο) και
- θρησκευτικός χώρος(τέμενος)

οι οποίες καλύπτουν τις ανάγκες του πληθυσμού.

6.3.2. Οδικό δίκτυο

Στην συνέχεια, όσο αφορά το οδικό δίκτυο, αυτό περιλαμβάνει το κεντρικό δρόμο(επαρχιακό), ο οποίος είναι ασφαλτόδρομος , βρίσκεται νότια του οικισμού και τον ενώνει με την πόλη της Κομοτηνής. Όλοι οι υπόλοιποι δρόμοι χαρακτηρίζονται ως τοπικοί δρόμοι της περιοχής. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι μερικοί δρόμοι παραμένουν χωματόδρομοι και αποτελούν σοβαρό πρόβλημα λειτουργίας του οικισμού ιδίως τις ημέρες των βροχοπτώσεων . Επίσης, οι δρόμοι είναι αρκετά στενοί και σε κακή κατάσταση.

Επιπρόσθετα τα πεζοδρόμια στο σύνολο του οικισμού του Ηφαίστου είναι ιδιαίτερα μικρά ενώ προς τα υλικά επίστρωσης τους η κατάσταση είναι σε κάποια ικανοποιητική

ενώ σε άλλα είναι κακή με αποτέλεσμα να υπάρχει δυσκολία ως προς την κυκλοφορία των πεζών.

Τέλος υπάρχει ένας ποδηλατοδρόμος που τρέχει παράλληλα με τον κύριο επαρχιακό δρόμο και εξυπηρετεί κυρίως τις ανάγκες των φοιτητών που τον χρησιμοποιούν προκειμένου από την Κομοτηνή προς την Πανεπιστημιούπολη.

6.3.3. Κατοικία

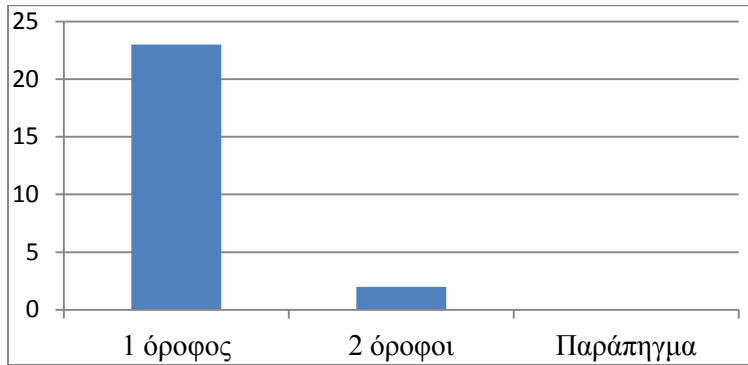
Ο οικισμός Ηφαίστου αποτελείται από σπίτια συνήθως αυθαίρετα και με μεγάλες διαφοροποιήσεις ως προς την ποιότητα των κατασκευών. Τα σπίτια των Ρομά του Ηφαίστου δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοικιών είναι μονώροφα το ένα ακριβώς δίπλα στο άλλο, που διαθέτουν αυλές ή κήπους (βλ. Εικόνα Παραρτήματος 1). Αυτές μπορεί να είναι από καινούργιες (βλ. Εικόνα Παραρτήματος 8 και 9), σχετικά πλούσιες και με τάσεις διακοσμητικών υπερβολών, έως τρώγλες και παραπήγματα (βλ. Εικόνα Παραρτήματος 4) σε ιδιαίτερα υποβαθμισμένες περιοχές και κάτω από πρωτόγονες συνθήκες.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοικιών αποτελείται από μονώροφοι. Σημαντικός αριθμός διώροφων υπάρχει κυρίως στο πυκνοδομημένο τμήμα του τομέα Ι. (βλ. χάρτη Α2 Παραρτήματος).

Η ποιότητα των κτιρίων είναι μέτρια έως κακή κυρίως στο πυκνοδομημένο τμήμα του τομέα Ι (βλ. χάρτη Α4 Παραρτήματος).

Όσον για τα υλικά επικάλυψης της στέγης (βλ. χάρτη Α3 Παραρτήματος). το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοικιών αποτελείται από κεραμοσκεπές και πλάκα. Το υπόλοιπο των κατοικιών των Ρομά ανήκουν στις κατηγορίες ελενίτ και λαμαρίνα.

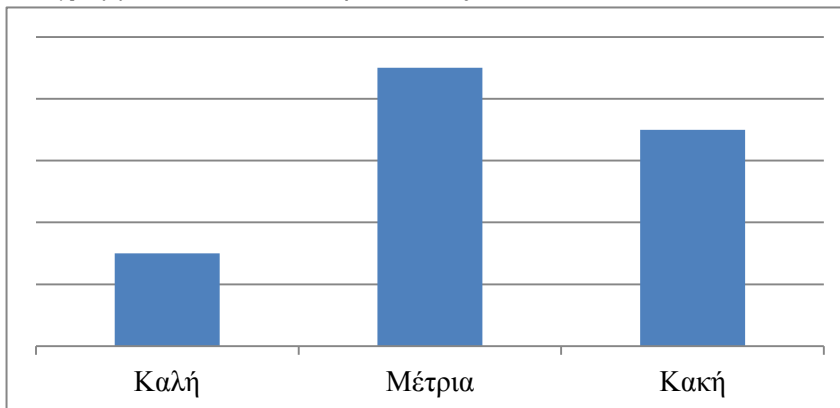
Διάγραμμα 6.2 : Είδος κατοικίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Όσον αφορά το είδος διαμονής των κατοίκων της περιοχής παρατηρείται ότι ο 1 όροφος αποτελεί την σχεδόν την αποκλειστική επιλογή τους . Μικρό ποσοστό κατοίκων επιλέγει ως τόπο διαμονής του τα δώροφα κτίρια ή τα παραπήγματα.

Διάγραμμα 6.3 : Κατάσταση κατοικίας

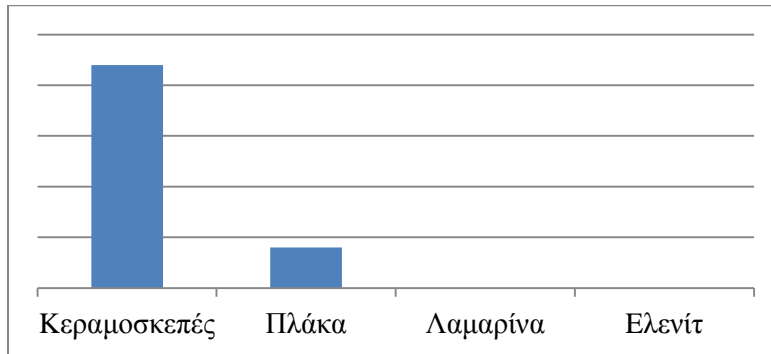

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η κατάσταση κατοικίας των ατόμων της περιοχής αποτελεί σοβαρό πρόβλημα καθώς η πλειοψηφία των κτιρίων χαρακτηρίζεται ως μέτρια, με λιγοστά κτίρια να είναι σε καλή κατάσταση.

Όσον αφορά τα υλικά επικάλυψης στον οικισμό Ηφαίστου το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοικιών αποτελείται από κεραμοσκεπές και πλάκα. Στην ίδια περιοχή παρατηρήθηκαν κατασκευές από λαμαρίνα και ελενίτ. Συγκεκριμένα, τα κτίρια αυτά είναι κυρίως αποθήκες.

Διάγραμμα 6.4: Υλικά κατασκευής κατοικίας

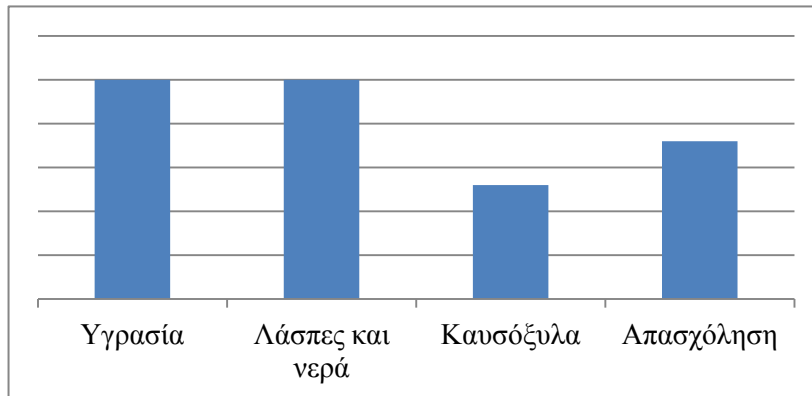
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Από μπετόν-τούβλα ,κεραμοσκεπές και πλάκα αποτελείται η συντριπτική πλειοψηφία των κατοικιών που βρίσκονται στην περιοχή. Μικρή μερίδα του πληθυσμού της περιοχής Ήφαιστος διαμένει σε λαμαρίνα και ελενίτ.

Ο χάρτης της γενικής διάγνωσης (βλ. χάρτη Α5 Παραρτήματος) δείχνει :

- τη διαμόρφωση του ορίου του οδικού δικτύου που δημιουργεί προβλήματα στην μετακίνηση των οχημάτων προς την ανατολική πλευρά του οικισμού. Εντυπωσιακό είναι ότι οι κάτοικοι της περιοχής, δηλώνουν ότι η ρύπανση – όχληση των οχημάτων επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία του οικισμού τους.
- Την εναπόθεση των απορριμμάτων σε αδόμητους χώρους μεταξύ των τομέων Ι και ΙΙ. Σοβαρό πρόβλημα είναι ενώ ότι υπάρχει καθημερινή συλλογή των απορριμμάτων και ικανοποιητικός αριθμός κάδων απορριμμάτων, οι Ρομα της περιοχής επιλέγουν να πετάνε τα σκουπίδια σε αδόμητους χώρους που γειτνιάζουν με τις οικίες τους. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη περιβαλλοντικής συνείδησης των Ρομά αλλά και στην αδιαφορία της πολιτείας , η οποία μπορεί με το κατάλληλο πρόστιμο να μετριάσει για τα προβλήματα υγείας που μπορούν να προκληθούν από τα απορρίμματα.
- Την κακή κτηριακή κατάσταση των κατοικιών του τομέα Ι που ενισχύεται από το γεγονός ότι τα σπίτια είναι αυθαίρετα , χωρίς να έχουν το σχετικό έλεγχο της πολιτείας για την καταλληλότητα και οικοδομησιμότητά τους.
- Την έλλειψη ικανοποιητικών κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων .
- Την έλλειψη πεζοδρομίων, και ικανοποιητικών οδοστρωμάτων

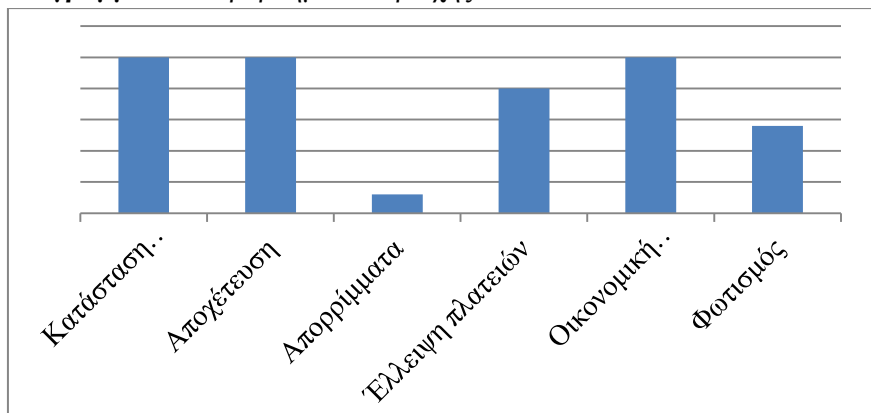
Διάγραμμα 6.5 : Προβλήματα κατοικίας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Από τα μεγαλύτερα προβλήματα στέγασης της περιοχής είναι η υγρασία και οι λάσπες και τα νερά ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες όπου τα επίπεδα των βροχοπτώσεων είναι ιδιαίτερα υψηλά. Το χειμώνα συχνό φαινόμενο αποτελεί οι πλημμύρες με αποτέλεσμα τα σπίτια να πλήττονται από μεγάλο αριθμό υλικών ζημιών. Τα καυσόξυλα αποτελούν το μοναδικό μέσο θέρμανσης των κατοίκων και η οικονομική κρίση που υφίσταται η χώρα εντείνει τα επίπεδα χρήσης τους. Οι κάτοικοι της περιοχής βιώνουν πολλά βασικά προβλήματα κατά την άσκηση του επαγγέλματος λόγω οικονομικής κρίσης. Ασχολούνται κυρίως στο λιανικό εμπόριο.

Διάγραμμα 6.6: Προβλήματα περιοχής

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή είναι κυρίως στον τομέα των υποδομών . Έντονο πρόβλημα είναι η άσχημη κατάσταση των δρόμων καθώς και η έλλειψη αποχετευτικού συστήματος . Άλλο ένα μείζον πρόβλημα της περιοχής είναι η πληθώρα απορριμμάτων που συγκεντρώνονται στην περιοχή με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σοβαρά υγειονομικά και αισθητικά ζητήματα.

6.3.4 Πρόγραμμα SURE

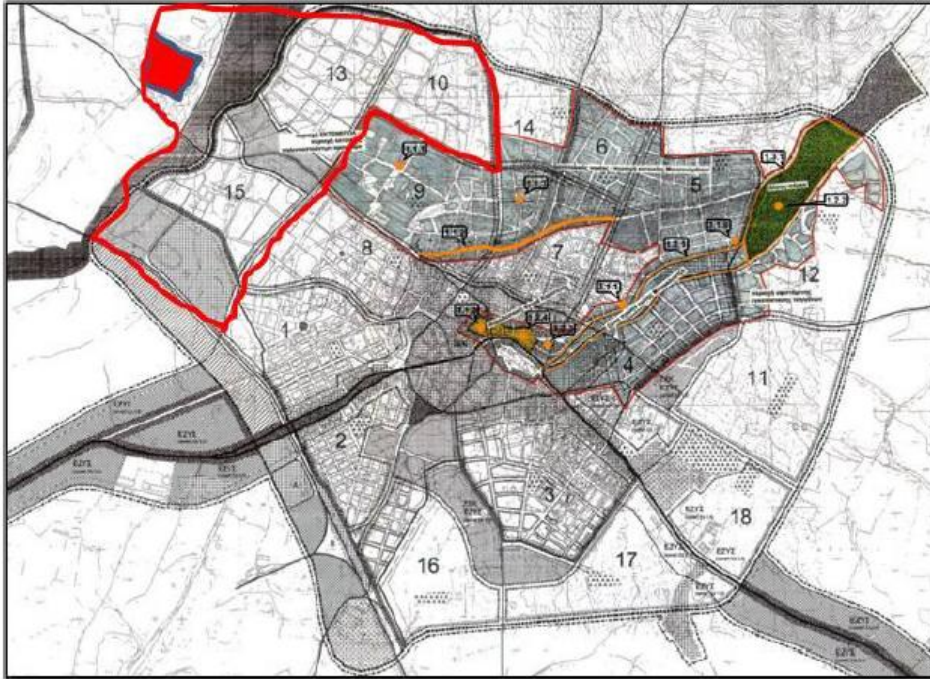
Το πρόγραμμα SURE , αποτέλεσε μία επιπλέον πλατφόρμα στήριξης των ήδη προγραμματισμένων δράσεων του Δήμου Κομοτηνής για την περιοχή. Η πλατφόρμα αυτή είναι σημαντική σε εργαλεία και μεθόδους αλλά κατά κύριο λόγο το ειλικρινές ενδιαφέρον εκπροσώπων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα κατοίκων από την περιοχή που αποτέλεσαν την Τοπική Ομάδα Υποστήριξης (TOY) του SURE. Ο στόχος εφαρμογής του SURE ήταν η εκπόνηση ενός Τοπικού Σχεδίου Δράσης (ΤΣΔ) που θα κατέγραφε τα τρέχοντα ζητήματα που σχετίζονται με την περιοχή και θα πρότεινε τις καταλληλότερες λύσεις .(Urbact/ Sure 2012)

Όλοι οι τοπικοί παράγοντες και τα μέλη της Τοπικής Ομάδας Υποστήριξης αναγνώρισαν από την αρχή **δύο βασικές ανάγκες.**

A)Την ανάγκη της βελτίωσης των βασικών υποδομών στην περιοχή και

B)την σημασία που έχουν για την κοινωνική συνοχή και ένταξη στην περιοχή οι παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες.

Χάρτης 6.2: Περιοχή μελέτης του προγράμματος του SURE επί του ΓΠΣ Κομοτηνής

Πηγή: Urbact/ Sure, 2012

Η Τοπική Ομάδα Υποστήριξης εστίασε δύο βασικά ζητήματα που αποτελούν και τους στόχους του Σχεδίου Δράσης:

➤ Βελτίωση βασικών υποδομών στην περιοχή

Η έλλειψη βασικών υποδομών στην περιοχή αποτελεί ένα σημαντικό εμπόδιο στην εξασφάλιση ενός αποδεκτού επίπεδου διαβίωσης για τους κατοίκους του Ηφαίστου τόσο στις οικίες τους όσο και στο κοινωνικό τους περιβάλλον.

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από έλλειψη ξεκάθρου ιδιοκτησιακού καθεστώτος, παρά την προσπάθεια των κατοίκων για τη δημιουργία κατοικιών ,βασιζόμενοι στο εθιμικό δίκαιο, με συνέπεια οι παρεμβάσεις που κάνουν στις ιδιοκτησίες τους να είναι παράνομες

Επίσης υπάρχει έλλειψη κεντρικού αποχετευτικού συστήματος με αποτέλεσμα να υπάρχει σοβαρό πρόβλημα σε περιόδους έντονων βροχοπτώσεων τόσο από την ροή των

επιφανειακών υδάτων , όσο και από την έκθεση πηγών καθαρού νερού σε ακάθαρτα ύδατα.

Η έλλειψη βασικών υποδομών είναι εξαιρετικής σημασίας για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Συνδέεται με ζητήματα δημόσιας υγείας και επηρεάζει όχι μόνο τους κατοίκους που ζουν στην περιοχή αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της πόλης.

➤ Υποστήριξη και ενίσχυση των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών

Οι παρεχόμενες κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχονται στους κατοίκους των περιοχών τυγχάνουν μεγάλη εκτίμηση και αποδοχής. Αυτό αποτυπώνεται τόσο από τις ερωτήσεις που τέθηκαν κατά τις επιτόπιες επισκέψεις των μελών της Τοπικής Ομάδας Υποστήριξης, όσο και από τις ανεξάρτητες μελέτες αξιολόγησης τέτοιων παρεμβάσεων .(Urbact/ Sure 2012).

6.3.5 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στους χώρους διαμονής των Ρομά εμφανίζονται με διαφορετική συχνότητα και σε διαφορετική έκταση και ένταση, σημαντικά προβλήματα χωροθέτησης που προσδιορίζουν και τις μελλοντικές δυνατότητες χωρικής ενσωμάτωσης στον αστικό ιστό, προβλήματα ιδιοκτησίας, καθώς και πολύ σημαντικές ελλείψεις τεχνικής υποδομής και υπηρεσιών.

Στις 17 Αυγούστου του 2014 διενεργήθηκε επιτόπια έρευνα με ερωτηματολόγιο στον οικισμό Ηφαίστου του Δήμου Κομοτηνής. Σύμφωνα με την καταγραφή και έρευνα που πραγματοποιήθηκε με ερωτηματολόγιο, έχοντας εντοπίσει τα παραπάνω προβλήματα προβήκαμε στις ακόλουθες προτάσεις με στόχο την βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής Ηφαίστου.

Πιο συγκεκριμένα, απαιτείται να γίνουν πολεοδομικές βελτιώσεις στην υπάρχουσα περιοχή όπως ειδικότερα αναλύονται παρακάτω:

- Βελτιστοποίηση των υποδομών και των κοινωφελών δικτύων,
- Δημιουργία πεζοδρόμων,
- Βελτίωση του οδικού δικτύου λόγω της κακής διαμόρφωσης του στο όριο του οδικού άξονα.
- Περιορισμός της αυθαίρετης δόμησης και βελτίωση των εγκαταλελειμμένων κτιριακών κελυφών και παραπηγμάτων
- Δημιουργία νέων πλατειών –κοινόχρηστων χώρων (χώροι πρασίνου, παιδικές χαρές) με σημαντική αύξηση του αστικού πρασίνου και αναβάθμιση του δημόσιου χώρου, για δημιουργία προϋποθέσεων ελκυστικής διαμονής.

Κλείνοντας το κεφάλαιο συμπεραίνουμε ότι :

Οι συνθήκες διαβίωσης καθώς και η εκπαίδευση και η απασχόληση εξακολουθούν αποτελούν τα σημαντικότερα προβλήματα των κατοίκων της περιοχής μελέτης , παρά το γεγονός ότι γίνονται κάποιες σημαντικές προσπάθειες τόσο σε Εθνικό όσο και Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σημαντικό Πρόβλημα αποτελεί και το γεγονός ότι τα άτομα δεν έχουν την ιδιοκτησία του οικήματος ή του οικοπέδου, στο οποίο διαμένουν ενώ μεγάλο ποσοστό των κτισμάτων βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Παράλληλα πρόβλημα αποτελεί η αποκομιδή των απορριμμάτων, που δεν έχει λυθεί ακόμα και θέτει σε κίνδυνο την υγεία όχι μόνο των κατοίκων της περιοχής μελέτης αλλά και της ευρύτερης περιοχής, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν κάδοι απορριμμάτων στον οικισμό και η αποκομιδή τους γίνεται από απορριμματοφόρο του Δήμου.

Τέλος μέσω προγραμμάτων, όπως αυτό του προγράμματος SURE που ήδη παρουσιάστηκε , γίνονται προσπάθειες στον τομέα των υποδομών και στην υποστήριξη και ενίσχυση των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών με απώτερο στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τον ακαδημαϊκό κλάδο έγιναν πολλές προσπάθειες προσδιορισμού του όρου Ρομά ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των ατόμων που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία. Μέσα στη διάρκεια των αιώνων και ανάλογα με την περιοχή που βρίσκονταν τους είχαν αποδοθεί ποικίλες ονομασίες. Από τον 11 αιώνα είναι αισθητή η μετανάστευση των Ρομά προς τα δυτικά με αποτέλεσμα στον 20 αιώνα να έχουν εξαπλωθεί σε όλη την Ευρώπη.

Τόσο στην Ευρώπη όσο και εντός της Ελληνικής Επικράτειας η κοινωνία των Ρομά χαρακτηρίζεται από χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης και διαβίωσης. Επιπλέον, έντονο είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η κοινωνία των Ρομά σε διάφορους τομείς όπως είναι η περιθάλψη, η απασχόληση και οι υποδομές. Τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης έχουν ως αποτέλεσμα την ενασχόληση των Ρομά σε εργασίες χαμηλών αποδοχών μη μόνιμου χαρακτήρα και κατά συνέπεια δεν τους δίνεται η δυνατότητα για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Συγκεκριμένα, μεγάλο ποσοστό των Ρομά ζουν σε κτίρια άσχημης κατάστασης όπως οι παράγκες και πρόχειρες κατασκευές καθώς οι συνθήκες δικτύου υποδομών δεν το επιτρέπουν. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω προβλημάτων είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός και περιθωριοποίηση των Ρομά από τον ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Επιπρόσθετα τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει προσπάθειες τόσο σε Εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ομαλής ένταξης των Ρομά στην κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα υπάρχουν στρατηγικές κατευθύνσεις του Ευρωπαϊκού και του Εθνικού χώρου καθώς έχουν θεσπιστεί αρκετοί νόμοι όπως είναι η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/43/εκ για την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού και την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η κοινωνία των Ρομά. Η νομοθεσία αφορά δράσεις σχετικά με την βελτίωση στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, και του δικτύου υποδομών.

Η περιοχή που μελετήθηκε λεπτομερώς είναι ο οικισμός Ηφαίστου του Δήμου Κομοτηνής, άλλος ένας οικισμός των Ρομά που αντιμετωπίζει έντονα προβλήματα στέγασης και ελλείψεις δικτύων υποδομών. Αιτία του προβλήματος των άσχημων

συνθηκών διαβίωσης αποτελεί το γεγονός ότι μικρό ποσοστό των Ρομά κατέχει τίτλους ιδιοκτησίας των οικοπέδων που διαμένουν. Μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την επίλυση του προβλήματος αυτού φέρει ο Δήμος Κομοτηνής, του οποίου ιδιοκτησία αποτελεί μεγάλο μέρος της περιοχής μελέτης καθώς και το γεγονός ότι είναι ο κύριος υπεύθυνος για την έγκριση χορήγησης των οικοδομικών αδειών.

Τα συνηθέστερα προβλήματα που εντοπίζεται σε αυτόν τον οικισμό είναι η έλλειψη αποχετευτικού δικτύου ακαθάρτων και η χρησιμοποίηση του δικτύου όμβριων για την εξυπηρέτησή του, όπου αυτό υπάρχει, κακή έως ανύπαρκτη εσωτερική οδοποιία και πεζοδρόμηση, ανεπαρκής ηλεκτροφωτισμός δημόσιων χώρων, ανυπαρξία ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων και συσσώρευση απορριμμάτων στους αδόμητους χώρους, αδυναμία καθορισμού του δημόσιου χώρου και ως εκ τούτου πλήρης σύγχυση όσον αφορά την διαχείριση ή και την προστασία του.

Ένα εγχείρημα επίλυσης των προβλημάτων της κοινωνίας των Ρομά στο τομέα των υποδομών αποτελεί το πρόγραμμα SURE στον οικισμό Ηφαίστου του Δήμου Κομοτηνής, μέσω του οποίου γίνονται προσπάθειες στον τομέα των υποδομών και στην υποστήριξη και ενίσχυση των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών με απώτερο στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής.

Καταλήγοντας πρέπει να τονίσουμε ότι είναι αναγκαία η συνεχής προσπάθεια σε συλλογικό επίπεδο για την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και η λήψη δράσεων τόσο για την άμεση αντιμετώπιση των προβλημάτων των Ρομά όσο και για την ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινωνίας έτσι ώστε να εξαλειφθεί το φαινόμενο του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού απέναντι στην κοινωνία των Ρομά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Ακτύπης, Ι.(2010) «Μελέτη των Στεγαστικών Συνθηκών των Ρομά-Εφαρμογή στο Δήμο Μεγαρέων», Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δατσερη Ε., Σκουλουη Χ., Τακιρτακογλου Ο. (2010), «Κοινωνική αλληλεγγύη και προστασία του παιδιού», Τμήμα Νοσηλευτικής, Πτυχιακή Εργασία, Ηράκλειο: ΑΤΕΙ Κρήτης

Ευρωδιάσταση- Οικοκοινωνία (2008)«*Εκπόνηση Μελέτης για την Καταγραφή της Υφιστάμενης Κατάστασης των ΡΟΜΑ στην Ελλάδα, Απολογισμός Δράσεων και Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης για την 4η Προγραμματική Περίοδο*», Αθήνα

Ενδιάμεση διαχειριστική αρχή Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (2012) «*Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των Ρομά και πληθυσμών που διαμένουν σε ιδιαίτερα υποβαθμισμένους οικισμούς της Περιφέρειας ΑΜΘ*»ΕΔΑ Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης ΜΟΔ Α.Ε .- Ομάδα Υποστήριξης Δράσεων Ειδικών Ομάδων Πληθυσμού

Ευστράτογλου Α.(1999) «Οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις του Αλφαριθμητισμού στην Ελλάδα», Αθήνα: Δάρδανος

Μάρκου Γ. (2005) «Αποκλεισμός των Μειονοτήτων στην Ελλάδα. Η περίπτωση Πομάκων και των Τσιγγάνων στην Ελληνική Θράκη». Στο Σακέλλης Γ. Πρακτικά συνεδρίου << *Φτώχεια, Αποκελισμός και Κοινωνικές ανισότητες*>>. Αθήνα: Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Μαρσέλος Β. (1985). «Ο Αναλφαριθμητισμός στους τσιγγάνους». Στο Συνδιάσκεψη για την αντιμετώπιση του αναλφαριθμητισμού . Αθήνα: Γ.Γ.Α.Ε. – ΥΟ.Ε.Π.Θ

Οικοκοινωνία (2012) «*European Territorial Cooperation Programme Greece Bulgaria 2007-2013*» Actions Promoting Health Access and Protection of Roma Population/Roma Alert, Μελέτη: Ανάλυση Υφιστάμενης Κατάστασης, Θεσσαλονίκη

Παυλή-Κορρέ Μ. & Βασιλειάδου Μ., (1996) «Η εκπαίδευση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα», Αθήνα : Γ.Γ.Α.Ε

Πεντέρη Ε. Β.(2010) «Αιτιατικές αποδόσεις» τσιγγάνων μητέρων για την επιτυχία ή αποτυχία των παιδιών τους αναφορικά με καθήκοντα που σχετίζονται με την εκπαίδευσή τους», Θράκη

Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής

Τεχνόπολις Αναπτυξιακή (2011) «*Actions Promoting Health & Access Protection of Roma Population - Roma Alert*». *Action Plan - Σχέδιο Δράσης*. Θεσσαλονίκη: Τεχνόπολις Αναπτυξιακή Α.Ε.

Τρέσσου Ε. (1999) «Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης. Ποιες ομάδες κινδυνεύουν περισσότερο». Στο Τσιάκαλος Γ. (επιμ. Σπανού Ε.), *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη* Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης, Ελληνικά Γράμματα.

Φιλίππου Ευαγγελία, Ελένη-Χριστίνα Παπουτσή, Διονύσιος Ι. τασινόπουλος, (2009) ‘ Η Ενσωμάτωση των Αθιγγάνων & των Ατόμων με Αναπηρία (ΑΜΕΑ) στην Ελληνική Κοινωνία ’, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ειδίκευσης στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστήμων

Ψάχου, Ε.(2010) ‘Οι εκπαιδευτές ενηλίκων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της Λαϊκής Επιμόρφωσης σε τμήματα αλφαριθμητισμού Τσιγγάνων: Οι αρχές διδασκαλίας που εφαρμόζουν και η σημασία των ιδιαιτεροτήτων των Τσιγγάνων στην επιλογή του τρόπου διδασκαλίας από τους εκπαιδευτές’ , Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Πάτρα: Παιδαγωγικό τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Will Guy (2009) «Αξιολόγηση απο ομότιμους για την κοινωνική προστασία και ένταξη 2009»:Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομ, Συγκεφαλαιωτική έκθεση, Πανεπιστήμιο του Μπρίστολ

ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ν. 2413/96,(ΦΕΚ 124 τ.Α/17.6.1996) «για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση»

Ν. 2519/97, (ΦΕΚ165/Α) «Την εκπόνηση και εφαρμογή προγραμμάτων υγείας σε ομάδες του πληθυσμού με φυλετικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που βρίσκονται σε υψηλό κοινωνικό κίνδυνο»

Ν.3852/2010,(ΦΕΚ Α' 87/07-06-2010) «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης.»

Ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/43/ΕΚ «για την ισότιμη μεταχείριση των ατόμων ανεξάρτητα από την φυλετική ή την εθνοτική καταγωγή τους»

Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής

Ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/78/EK «για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και σεξουαλικού προσανατολισμού, στον τομέα της απασχόλησης, της εργασίας της επαγγελματικής κατάρτισης, ενσωματώθηκαν στην ελληνική νομοθεσία με την ψήφιση του Νόμου 3304/2005, που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης στις 27 Ιανουαρίου 2005 (αρ. Φύλλου 16 Α)»

Την υπ' αριθ. 8502/97/10-05-1999(ΦΕΚ 424Δ/15-06-1999) απόφαση του Νομάρχη Ροδόπης περί έγκρισης ρυμοτομικού σχεδίου του Οικισμού Ηφαίστου του Δήμου Κομοτηνής»

Γ. ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Υ.Α. Φ10/20/Γ1/708 / ΦΕΚ 1789 τ.Β/28-9-99, «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση - Ίδρυση και λειτουργία Τάξεων Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

Amnesty International (2013), Told to move on: forced evictions of roma in france, διαθέσιμο και στο url: <http://www.fightdiscrimination.eu/category/discrimination-vocabulary/roma/forced-evictions> [πρόσβαση στις 5 Μαΐου του 2014]

Council of the EU (2013), Council recommendation on effective Roma integration Measures in the member states, διαθέσιμο και στο url: <http://www.synigoros.gr/?i=maps.el.kehmena-sxetika-me-toys-roma> [πρόσβαση στις 5 Μαΐου του 2014]

Council of Europe (2010), διαθέσιμο και στο url: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/default_en.asp [πρόσβαση στις 2 Φεβρουαρίου του 2014]

Communication from the commission to the europeanparliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions(2011), An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020, European commission, Brussels διαθέσιμο και στο url: http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011_173_en.pdf

Fundacion Secretariado Gitano(2009) 'Health and the roma community, analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain, Madrid (Spain)

Urbact / Sure (2012) «The SURE project in the Municipality of Komotini» : Local Action Plan of the Municipality of Komotini for the area of Ifetsos and Neoktista διαθέσιμο και στο url: <http://urbact.eu/sure> [πρόσβαση στις 3 Ιουλίου του 2014]

Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Παπαθεοδώρου Άγγελος (Υπηρεσία Δόμησης) Συνέντευξη στο γραφείο της στην Κομοτηνή στις 13 Οκτωβρίου 2014

Βεζιριανίδου Τάνια (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Συνέντευξη στο γραφείο της στην Κομοτηνή στις 7 Ιουνίου 2014

Καραχάλης Νικόλαος-Γεώργιος (Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης) Συνέντευξη στο γραφείο του στο Βόλο στις 17 Ιουνίου 2014

Κοσμίδου Ζωή (Πολιτικός Μηχανικός)Διευθύντρια Τεχνικών Υπηρεσιών του Δήμου Κομοτηνής) Συνέντευξη στο γραφείο της στην Κομοτηνή στις 13 Απριλίου 2014

Παπαδοπούλου Μαρία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Συνέντευξη στο γραφείο της στην Κομοτηνή στις 21 Απριλίου 2014

Πάσσου Δέσποινα (Συνέντευξη στο γραφείο της στην Κομοτηνή στις 21 Απριλίου 2014
15

Χαμζαδάκη Γεωργία (Επόπτρια Ν.Ροδόπης) Συνέντευξη στο σπίτι της στην Κομοτηνή στις 23 Μαρτίου 2014

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Ελληνικό Παρατηρητήριο των συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ) διαθέσιμο και στο url:
<http://cm.greekhelsinki.gr> & <http://www.greekhelsinki.gr/bhr/greek/profile.html>

Κηπουρός, Χ. (2006), Ιστορία των Ρομά διαθέσιμο και στο url: <http://dim-saron.rod.sch.gr/palia/topos/roma.htm> [πρόσβαση στις 13 Μαρτίου του 2014]

Λιθοξόου, Δ. (1986) Οι Τσιγγάνοι (Γύφτοι) στην ελληνική βιβλιογραφία διαθέσιμο και στο url:
<http://www.lithoksou.net> [πρόσβαση στις 13 Φεβρουαρίου του 2014]

Amnesty International (2013) διαθέσιμο στο url:<http://www.amnesty.org.gr> [πρόσβαση στις 8 Μαΐου του 2014]

Council of Europe (2010) διαθέσιμο και στο url: <http://www.coe.int> [πρόσβαση στις 17 Ιανουαρίου του 2014]

Economic Costs of Roma Exclusion (2010) διαθέσιμο και στο url:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/EXTROMA/0,,contentMDK:22526807~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:615987,00.html#Economic>
[πρόσβαση στις 10 Απριλίου του 2014]

Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής

European Commission(2011) διαθέσιμο και στο url: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [πρόσβαση στις 1 Ιανουαρίου του 2014]

One Europe (2008) διαθέσιμο και στο url: <http://one-europe.info/the-roma-in-europe-the-french-experience> [πρόσβαση 3 Φεβρουαρίου του 2014]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Συνολικός πληθυσμός των Ρομά στις χώρες της Ευρώπης, 2010

ΧΩΡΕΣ	Πληθυσμός 2010	ελάχιστη εκτίμηση	Μέγιστη εκτίμηση	Μέση εκτίμηση	Μεταβολή %
<i>Turkey</i>	72.752.325	500.000	5.000.000	2.750.000	3,78%
<i>Romania</i>	21.442.012	1.200.000	2.500.000	1.850.000	8,63%
<i>Russian Federation</i>	141.750.000	450.000	1.200.000	825.000	0,58%
<i>Bulgaria</i>	7.543.325	700.000	800.000	750.000	9,94%
<i>Hungary</i>	10.008.703	500.000	1.000.000	750.000	7,49%
<i>Spain</i>	46.081.574	500.000	1.000.000	750.000	1,63%
<i>Serbia (excl. Kosovo *)</i>	7.292.574	400.000	800.000	600.000	8,23%
<i>Slovak Republic</i>	5.433.456	380.000	600.000	490.000	9,02%
<i>France</i>	64.876.618	300.000	500.000	400.000	0,62%
<i>Ukraine</i>	45.870.700	120.000	400.000	260.000	0,57%
<i>United Kingdom</i>	62.218.761	150.000	300.000	225.000	0,36%
<i>Czech Republic</i>	10.525.090	150.000	250.000	200.000	1,90%
<i>“The former Yugoslav Republic of Macedonia”</i>	2.060.563	134.000	260.000	197.000	9,56%
<i>Greece</i>	11.319.048	50.000	300.000	175.000	1,55%
<i>Italy</i>	60.483.521	120.000	180.000	150.000	0,25%
<i>Albania</i>	3.204.284	80.000	150.000	115.000	3,59%
<i>Republic of Moldova</i>	3.562.062	14.200	200.000	107.100	3,01%
<i>Germany</i>	81.702.329	70.000	140.000	105.000	0,13%
<i>Bosnia and Herzegovina</i>	3.760.149	40.000	76.000	58.000	1,54%
<i>Portugal</i>	10.642.841	34.000	70.000	52.000	0,49%
<i>Sweden</i>	9.379.116	35.000	65.000	50.000	0,53%
<i>Belarus</i>	9.490.500	25.000	70.000	47.500	0,50%
<i>the Netherlands</i>	16.612.213	32.000	48.000	40.000	0,24%
<i>Ireland</i>	4.481.430	32.000	43.000	37.500	0,84%
<i>Kosovo *</i>	1.815.000	25.000	50.000	37.500	2,07%
<i>Austria</i>	8.384.745	20.000	50.000	35.000	0,42%
<i>Croatia</i>	4.424.161	30.000	40.000	35.000	0,79%
<i>Poland</i>	38.187.488	15.000	50.000	32.500	0,09%
<i>Belgium</i>	10.879.159	20.000	40.000	30.000	0,28%
<i>Switzerland</i>	7.825.243	25.000	35.000	30.000	0,38%
<i>Montenegro</i>	631.490	15.000	25.000	20.000	3,17%
<i>Latvia</i>	2.242.916	9.000	16.000	12.500	0,56%
<i>Finland</i>	5.363.624	10.000	12.000	11.000	0,21%
<i>Norway</i>	4.885.240	4.500	15.700	10.100	0,21%
<i>Slovenia</i>	2.052.821	7.000	10.000	8.500	0,41%
<i>Lithuania</i>	3.320.656	2.000	4.000	3.000	0,09%

Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής

<i>Denmark</i>	5.544.139	1.000	4.000	2.500	0,05%
<i>Armenia</i>	3.092.072	2.000	2.000	2.000	0,06%
<i>Azerbaijan</i>	9.047.932	2.000	2.000	2.000	0,02%
<i>Georgia</i>	4.452.800	1.500	2.500	2.000	0,04%
<i>Cyprus</i>	1.103.647	1.000	1.500	1.250	0,11%
<i>Estonia</i>	1.339.646	600	1.500	1.050	0,08%
<i>Luxembourg</i>	505.831	100	500	300	0,06%
<i>Malta</i>	412.961	0	0	0	0,00%
<i>Iceland</i>	317.398	0	0	0	0,00%
<i>Andorra</i>	84.864	0	0	0	0,00%
<i>Liechtenstein</i>	36.032	0	0	0	0,00%
<i>Monaco</i>	35.407	0	0	0	0,00%
<i>San Marino</i>	31.534	0	0	0	0,00%
Συνολικά στην Ευρώπη	828.510.000	6.206.900	16.313.700	11.260.300	1,36%
Συμβούλιο της Ευρώπης	817.204.500	6.156.900	16.193.700	11.175.300	1,37%
Ευρωπαϊκή Ένωση	502.087.670	4.338.700	7.985.500	6.162.100	1,18%

Πηγή: Council of Europe, 2010

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ
ΔΗΜΟΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΟΜΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΩΝ
ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ

Ταχ. Δ/ση: Δημοκρατίας 1
691 00 Κομοτηνή
Πληροφορίες: Αντωνιάδου Φωτεινή
Τηλ: 2531350329

Κομοτηνή, 27-11-2013
Αριθμ. πρωτ:

Προς

ΘΕΜΑ: ΒΕΒΑΙΩΣΗ.

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Ισμαήλ Λεβέντ, Αντιδήμαρχος Κομοτηνής έχοντας υπόψη:

1. Την αριθ. 1233/2012 Απόφαση Δημάρχου Κομοτηνής περί ορισμού αρμοδιοτήτων Αντιδημάρχου.
2. Την υπ' αριθ. 8502/97/10-05-1999 (ΦΕΚ 424Δ/15-06-1999) Απόφαση Νομάρχη Ροδόπης περί έγκρισης ρυμοτομικού σχεδίου του οικισμού Ηφαίστου του Δήμου Κομοτηνής.

Βεβαιώνω

Ότι το οικόπεδο εμβαδού 219,09 τ.μ., που εμφανίζεται στο από Ιούνιο 2013 συνημμένο τοπογραφικό διάγραμμα του Μηχανικού, στο Ο.Τ. 28 του συνοικισμού Ηφαίστου Κομοτηνής, με αριθμό κτηματογράφησης 731001022504, στην οδό Ίμβρου αρ.25, ιδιοκτησία Δήμου Κομοτηνής, κατέχεται από την και προϋπάρχει με αυτές τις διαστάσεις και το εμβαδόν πριν από το έτος 1985.

Ο Δήμος συναινεί στην νομιμοποίηση των τυχόντων επ' αυτού κειμένων κτισμάτων και στην ανοικοδόμηση νέων κτισμάτων.

Η παρούσα βεβαίωση χορηγείται για κάθε νόμιμη χρήση.

Ο ΑΝΤΙΔΗΜΑΡΧΟΣ

ΙΣΜΑΗΛ ΛΕΒΕΝΤ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Εικόνα 1: Οικία Ρομά σε καλή κτηριακή κατάσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 2: Οικία Ρομά σε κακή κτηριακή κατάσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 3: Οικία Ρομά σε κακή κτηριακή κατάσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 4 : Πρόχειρα υλικά κατασκευής

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 5 : Πρόχειρα υλικά κατασκευής

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 6 : Αυθαίρετος χώρος ρίψης απορριμάτων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 7 : Ελλιπής συντήρηση οδοστρώματος

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 8: Διώροφοι οικία σε πολύ καλή κτιριακή κατάσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 9: Διώροφοι οικία σε πολύ καλή κτιριακή κατάσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Εικόνα 10: Διώροφοι οικία σε πολύ καλή κτιριακή κατάσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η οργάνωση του χώρου στην κοινωνία των Ρομά στην Ελλάδα. Περίπτωση μελέτης: Οικισμός Ηφαίστου Δήμου Κομοτηνής

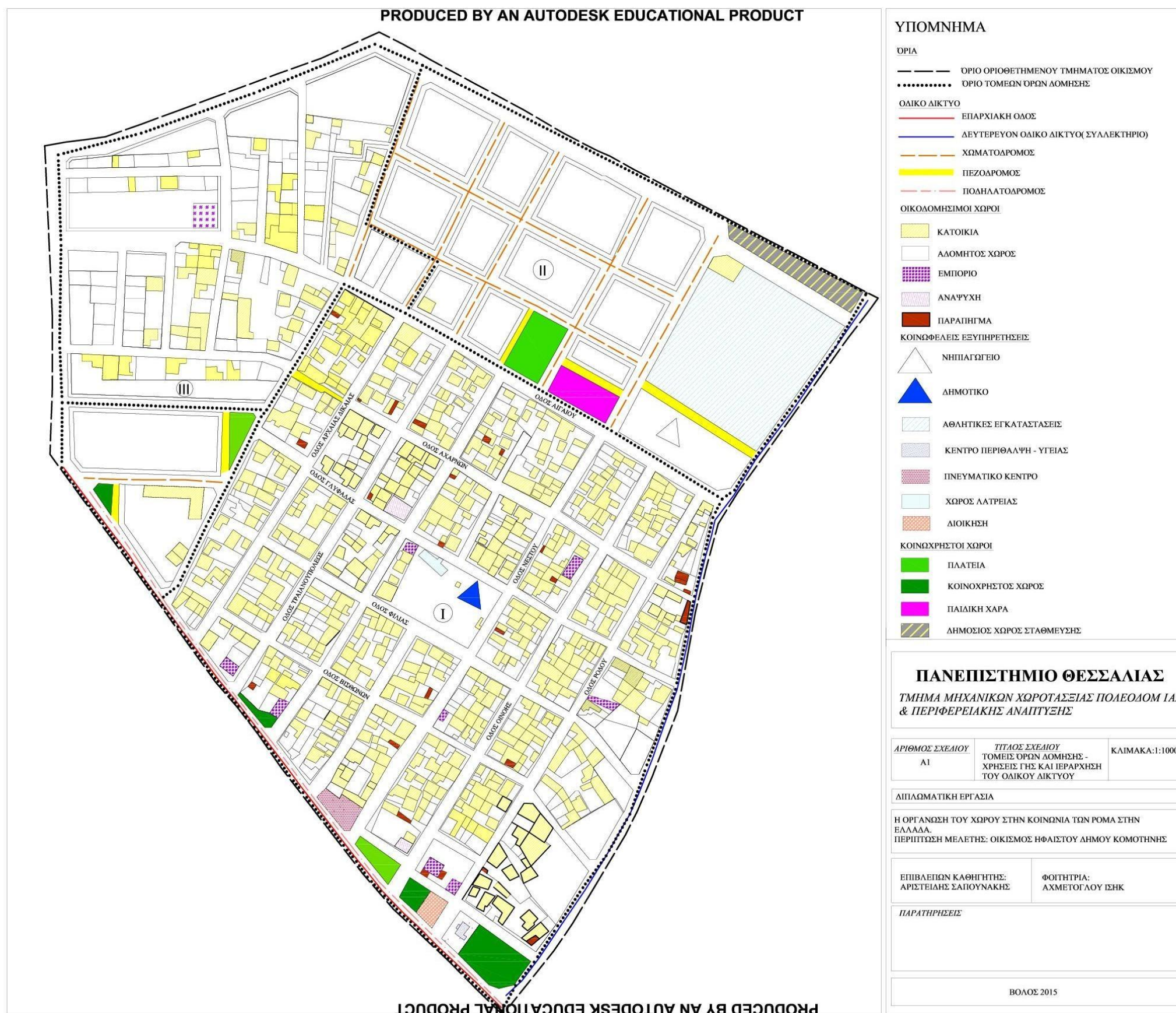
Εικόνα 11: Τέμενος του Οικισμού Ηφαίστου του Δήμου Κομοτηνής

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

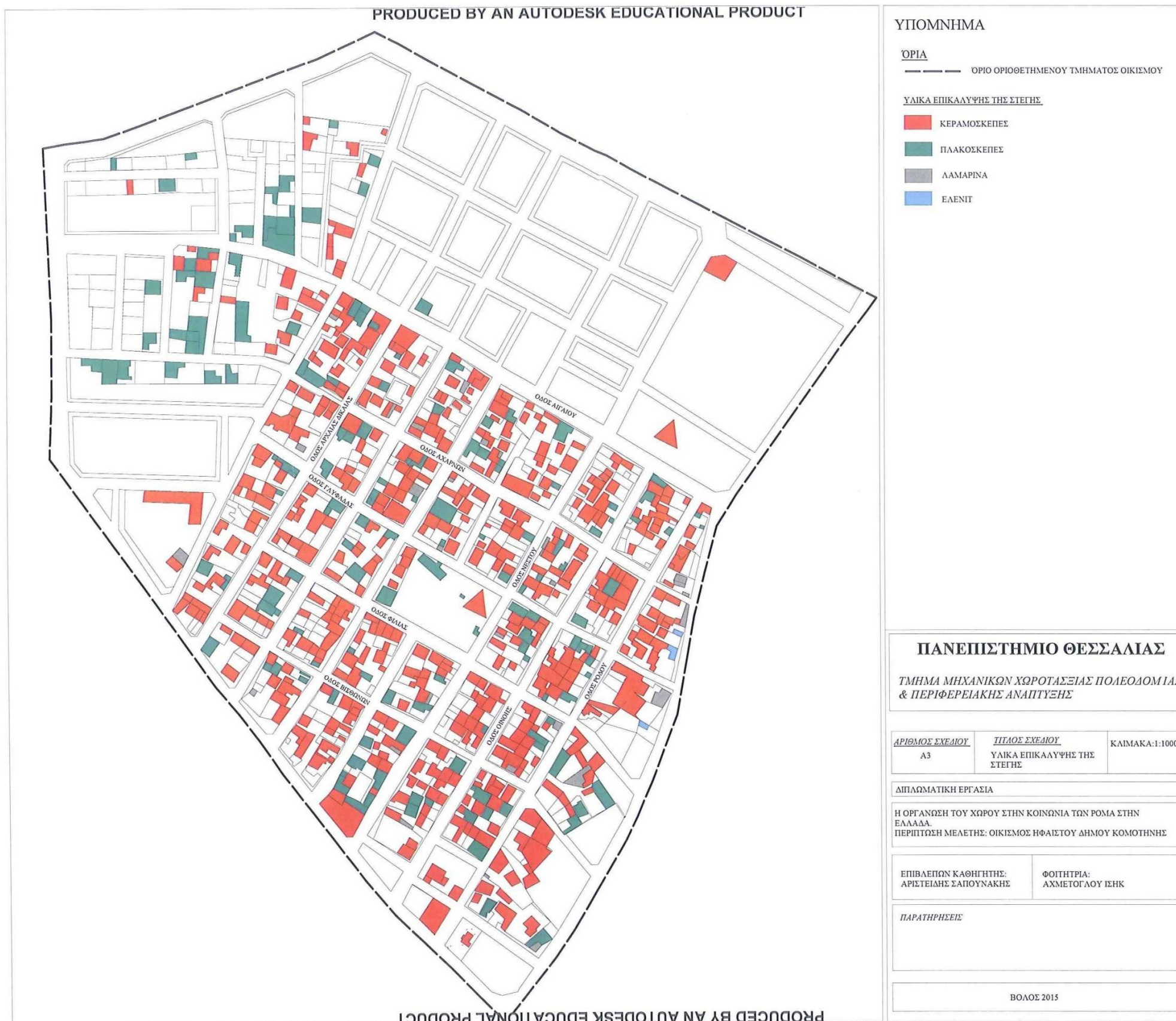
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΌΡΙΑ
 - - - - - ΟΡΙΟ ΟΡΙΟΘΕΤΗΜΕΝΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

ΥΛΙΚΑ ΕΠΙΚΑΛΥΨΗΣ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ

- ΚΕΡΑΜΟΣΚΕΠΕΣ
- ΠΛΑΚΟΣΚΕΠΕΣ
- ΛΑΜΑΡΙΝΑ
- ΕΛΕΝΙΤ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ Α3	ΤΙΤΛΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΥΛΙΚΑ ΕΠΙΚΑΛΥΨΗΣ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ	ΚΑΙΜΑΚΑ: 1:10000
------------------------------	--	------------------

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
 ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΗΦΑΙΣΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

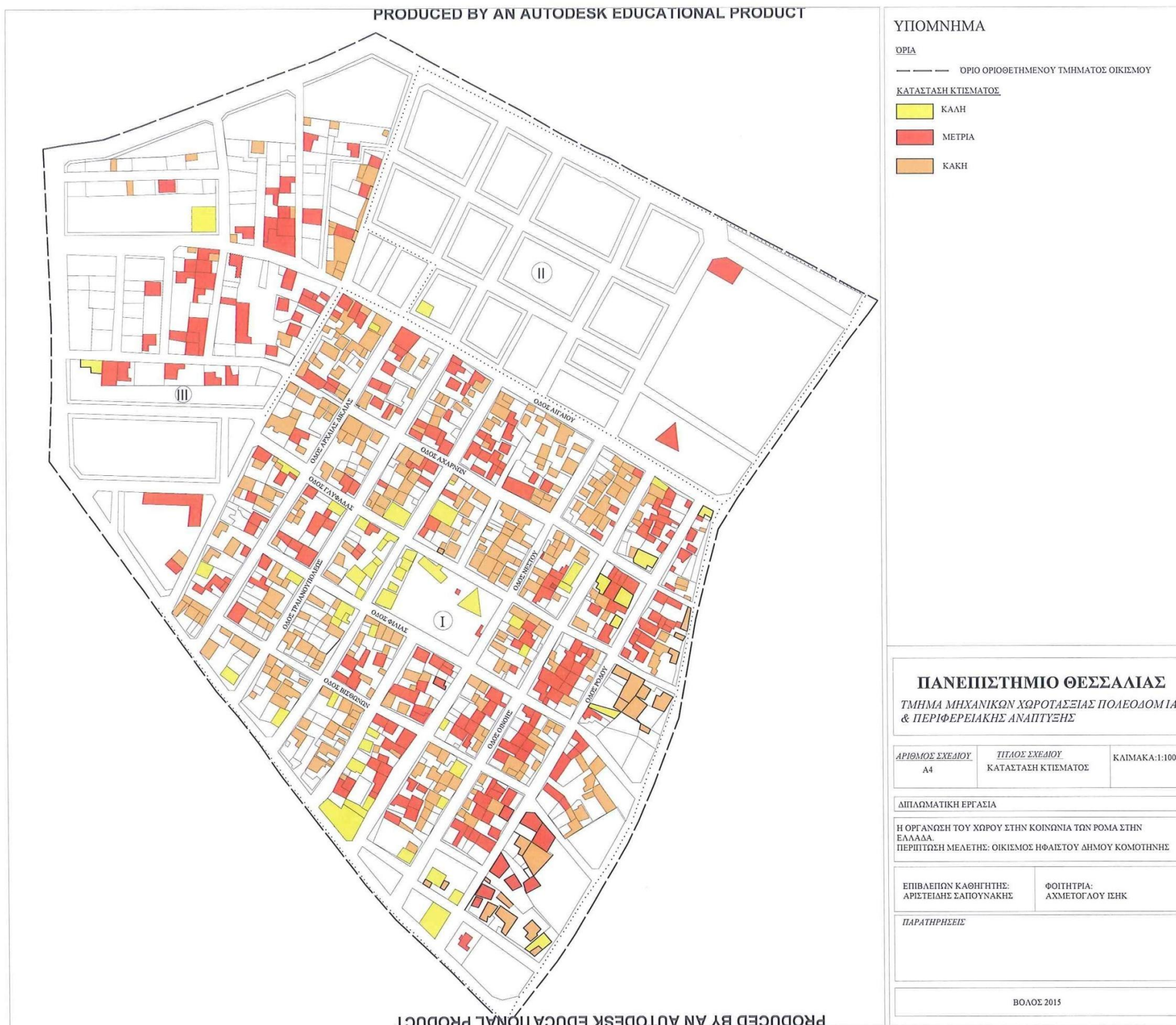
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ	ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΑΧΜΕΤΟΓΛΟΥ ΙΣΗΚ
---	-------------------------------

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΒΟΛΟΣ 2015

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΘΡΙΑ**
 - - - - - ΘΡΙΟ ΟΡΙΟΘΕΤΗΜΕΝΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
- ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ**
- ΚΑΛΗ
 - ΜΕΤΡΙΑ
 - ΚΑΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΕΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ Α4	ΤΙΤΛΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ	ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:10000
-----------------------	---------------------------------------	------------------

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
 ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΗΦΑΙΣΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ
 ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΑΧΜΕΤΟΓΛΟΥ ΙΣΗΚ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΒΟΛΟΣ 2015

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΡΙΑ

--- ΟΡΙΟ ΟΡΙΟΘΕΤΗΜΕΝΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ

- ΚΑΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΟΡΙΟΥ ΟΛΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ
- ΟΧΛΗΣΗ-ΡΥΠΑΝΣΗ-ΕΠΙΚΥΝΑΥΝΟΤΗΤΑ
- ΑΡΑΙΑ ΔΟΜΗΣΗ
- ΛΑΟΜΗΤΟΙ ΧΩΡΟΙ
- ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ
- ΣΕ ΚΑΚΗ ΚΤΙΡΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
- ΧΩΜΑΤΟΔΡΟΜΟΙ
- ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΙ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΕΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ A5	ΤΙΤΛΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ	ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:10000
------------------------------	--	-------------------------

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΗΦΑΙΣΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ	ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΑΧΜΕΤΟΓΛΟΥ ΙΣΗΚ
--	--------------------------------------

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΒΟΛΟΣ 2015

PRODUCED BY AN AUTODESK EDUCATIONAL PRODUCT